

Μνήμων

Τόμ. 39 (2022)

Μνήμων

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΜΑΡΙΑ ΑΡΒΑΝΙΘΗ, Σπαθιά και άλλα όπλα: Στοιχεία για τον αφοπλισμό των μη Μουσουλμάνων στα χάνια της Κωνσταντινούπολης, Μάρτιος – Απρίλιος 1821 ● ΣΑΚΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ, Ένα νησί σε δύο επικράτειες: Η Κάλυμνος ανάμεσα στην Ελληνική Επανάσταση και την οθωμανική εξουσία (1824-1825) ● ΜΗΝΑΣ ΑΝΤΥΠΙΑΣ, Σπογγαλευτικές συντροφίες και επιχειρήσεις στην Ύδρα στα τέλη της Επανάστασης και τα πρώτα χρόνια της οθωμανικής περιόδου (1830-1840) ● ΣΩΤΗΡΟΓΛΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, Το θεσμικό πλαίσιο και η γραφειοκρατία της αποκατάστασης των αγωνιστών της Ελληνικής Επανάστασης (1821-1906) ● ΔΗΜΗΤΡΑ ΠΥΡΡΙΗΡΗ, Η ώρα της ανταλλαγής: Οι ανταλλάξιμοι Μουσουλμάνοι στον τοπικό Τύπο: Οι περιπτώσεις της Κρήτης και της Μακεδονίας ● ΑΡΤΕΜΙΣΙΑ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ – ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ – ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΕΛΟΥ, Από τη Βιθνία στην Ελλάδα: Πτυχές της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής ζωής στον τόπο προέλευσης και εγκατάστασης μέσα από το Αρχείο Προφορικής Παράδοσης του ΚΜΣ ● ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΚΑΡΑΛΗ, Ο «τεκμηριωτικός» φακός της αιωνιότητας του αίματος: Οι φωτογραφικοί «απαρράλληλισμοί» της Nelly's και η εποχή τους ● ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Τα τοπικά οικονομικά δίκτυα των Ομάδων Ενόπλων Καταδικοκόμενων Αγωνιστών (ΟΕΚΑ) ως πρώιμο στάδιο του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΑΡΤΟΜΑΤΣΙΔΗ – ΝΑΤΑΛΙΑ ΤΣΟΥΡΜΑ, Δημογραφικές μεταβολές στην Ελλάδα της Κατοχής (1941-1944/45): Μια ιστοριογραφική προσέγγιση της πληθυσμιακής κινήτικότητας

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΟΪΡΑΣ, Δύο οθωμανικά τεκμήρια για τον Ρήγα ● ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΣΦΟΙΝΗ, «Μια πιστή εικόνα της Ελλάδας»: Από το ημερολόγιο του ιρλανδού φιλέλληνα James Emerson (1825) ● ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ, Οι ενθυμήσεις του Μπαρμινού Λαμπρινού Κ. Δημαρχόπουλου, 1821-1866 ● ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΟΥΚΟΣ, Μερικές σκέψεις για τη ζωή, το επιστημονικό έργο και την ποικίλη δράση του Αντωνίου Σιγάλα

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Εκδόσεις για το 1821. Μια δεύτερη αποτίμηση: Χάρης Αθανασάδης, Δημήτρης Δ. Αρβανιτάκης, Σίμος Μπούκης, Μιχάλης Σωτηρόπουλος, Άννα Αθανασούλη, Παναγιώτης Σπάθης και Ευθύμιος Μαχαίρας, Βασιλική Θεοδώρα, Νικόλαος Αβανός, Κατερίνα Γαρίδα, Δημήτρης Γαργάρας, Ζωή Καζάκου

39

ΑΘΗΝΑ 2022

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΚΑΤΑΔΙΩΚΟΜΕΝΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ (ΟΕΚΑ) ΩΣ ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

doi: [10.12681/mnimon.37413](https://doi.org/10.12681/mnimon.37413)

Copyright © 2024, Μνήμων

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Θ. (2024). ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΚΑΤΑΔΙΩΚΟΜΕΝΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ (ΟΕΚΑ) ΩΣ ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ. *Μνήμων*, 39, 195–233. <https://doi.org/10.12681/mnimon.37413>

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΤΑ ΤΟΠΙΚΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΔΙΚΤΥΑ
ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΕΝΟΠΛΩΝ ΚΑΤΑΔΙΩΚΟΜΕΝΩΝ
ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ (ΟΕΚΑ) ΩΣ ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ
ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ

Οι Ομάδες Ενόπλων Καταδιωκόμενων Αγωνιστών (ΟΕΚΑ), ΟΔΕΚΑ ή ΟΚΔΑ,¹ όπως απαντώνται διαφορετικά στη βιβλιογραφία, αποτέλεσαν ένοπλο και αυθόρμητο, ως επί το πλείστον, τρόπο απάντησης στη λευκή τρομοκρατία και την καταστολή του κράτους και του παρακράτους, που εξαπολύθηκε την περίοδο 1945-1946, ενάντια στους κομμουνιστές και τους αγωνιστές και αγωνίστριες της ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης. Οι ΟΕΚΑ αποτέλεσαν προοίμιο και οργανωτική βάση του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας (ΔΣΕ), δρώντας αρχικά ανεξάρτητα και μετέπειτα υπό τη διοίκηση τοπικών συγκροτημάτων και αρχηγείων, σχεδόν σε όλες τις περιοχές της χώρας. Μετά τη 2η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, τον Φεβρουάριο του 1946, η οποία υπό το πρίσμα της διεθνούς κατάστασης και της στάσης της ΕΣΣΔ έθετε το διπλό και σχετικά αντιφατικό στόχο της πίεσης για δημοκρατική ομαλοποίηση της χώρας, η ένοπλη δράση τέθηκε σε δεύτερη μοίρα και έλαβε αποκλειστικά αμυντικό και προστατευτικό χαρακτήρα.² Οι ΟΕΚΑ ξεκίνησαν να κάνουν την εμφάνισή τους από την άνοιξη του 1945 και έλαβαν την ονομασία τους είτε από το όνομα ή κάποιον ψευδώνυμο του επικεφαλής τους είτε από την περιοχή της δράσης τους.³

Εξχωριστές περιπτώσεις ΟΕΚΑ αποτέλεσαν οι ομάδες της Μακεδονίας και της Θράκης, οι οποίες παρουσιάζουν ορισμένες ιδιομορφίες. Καταρχάς στις περιοχές αυτές η δεύτερη έξοδος στο βουνό δεν έγινε μόνο αυθόρμητα ή

---

1. ΟΔΕΚΑ: Ομάδες Δημοκρατικών Ενόπλων Καταδιωκόμενων Αγωνιστών. ΟΚΔΑ: Ομάδες Καταδιωκόμενων Δημοκρατικών Αγωνιστών. Βλ. Γιώργος Λομβαρδάς, *Αντιστασιακή προοδευτική Ικαρία*, Αθήνα, Αλφειός, 2014, σ. 95.

2. *Το ΚΚΕ. Επίσημα κείμενα*, τ. 6, 1945-1949, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1987, σ. 172.

3. *Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου (1944-1949)*, τ. 1, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα 1998, σ. 145-148.

αποκομμένα αλλά και υπό την καθοδήγηση της επταμελούς επιτροπής Μακεδονίας-Θράκης του ΚΚΕ, υπό τους Μάρκο Βαφειάδη, Γιώργο Κικίτσα και Μπάμπη Γρηγοριάδη, που στρατολογούσαν σχετικά συστηματικά πρώην μέλη του ΕΛΑΣ.⁴ Χαρακτηριστικά, στη Θράκη οι περισσότερες ΟΕΚΑ έκαναν την εμφάνισή τους, όλες μαζί, στις 30 Μαΐου του 1946, με βάση προκαθορισμένο σχέδιο.⁵ Παράλληλα, οι ομάδες ανταρτών που συγκρότησαν τα σώματα της περιοχής, στρατολογήθηκαν και από συλλόγους πρώην μαχητών του ΕΛΑΣ, στη Θεσσαλονίκη και τη δυτική Μακεδονία.⁶ Τα παραπάνω παραπέμπουν σε μια περισσότερο οργανωμένη απόπειρα συγκρότησης ανταρτικών σωμάτων, η οποία διαφέρει σημαντικά από τις υπόλοιπες ΟΕΚΑ και προφανώς διέθετε την έγκριση κεντρικού οργάνου του ΚΚΕ.⁷ Η ιδιομορφία της Μακεδονίας και Θράκης συνδέεται αφενός με τη συγκρότηση και τον όγκο της Ομάδας Μεραρχιών Μακεδονίας του ΕΛΑΣ, και αφετέρου με την επεξεργασία των σχεδίων «Χάλυψ Ι» και «Χάλυψ ΙΙ», με στόχο την κατάληψη της εξουσίας στη βόρεια Ελλάδα και τη δημιουργία μεγάλης «ελεύθερης περιοχής» με κέντρο τη Θεσσαλονίκη.⁸ Ασφαλώς δεν έλειψαν και στη Μακεδονία και τη Θράκη αυθόρμητες έξοδοι προς το βουνό, με τον συνακόλουθο σχηματισμό ανάλογων ΟΕΚΑ που γρήγορα εντάχθηκαν σε μεγαλύτερους σχηματισμούς, ελλείψει σημαντικών παρακρατικών οργανώσεων αλλά και λόγω της εγγύτητας της περιοχής με τα βόρεια σύνορα της χώρας.

Στη Μακεδονία και τη Θράκη οι ΟΕΚΑ που δημιουργήθηκαν και ανέπτυξαν ανάλογη πολεμική δράση ήταν οι εξής:

Δυτική Μακεδονία⁹

- ΟΕΚΑ Καρτσιώτη
- ΟΕΚΑ Γιώργου Κάλκου και ΟΕΚΑ Παντελή Συπέρκου στην περιοχή Βίτσι-Μπίκοβικ-Κουλικουθούρια-Βάρμπα-Γκλάβατα-Κούλα-Πλατύ-Καστοριά

4. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, τ. Β2, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2019, σ. 149.

5. Νίκος Κυρίτσης, *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας: Ίδρυση – Μονάδες – Αξιωματικοί – Δυνάμεις – Απώλειες – Κοινωνική σύνθεση*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2012, σ. 85.

6. Στη Θεσσαλονίκη υπεύθυνος στρατολογίας ήταν ο Κικίτσας και στη δυτική Μακεδονία ο Θανάσης Γκένιος (Λασάνης), βλ. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 149.

7. Δεν έχει εντοπιστεί, ωστόσο, σωζόμενη σχετική απόφαση σε σώμα αρχείου.

8. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 162· Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 503943, «Έκθεση Γιώργη Κικίτσα για τη δεύτερη Εθνική Αντίσταση», 1956· Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 503697, «Έκθεση Γιώργη Κικίτσα», 3.5.1956.

9. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 149-150· Ν. Κυρίτσης, ό.π., 69-84· *Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου*, ό.π., σ. 148.

- ΟΕΚΑ Νίκου Θεοχαρόπουλου (Σκοτίδας)
- ΟΕΚΑ Αριστοτέλη Χατούρα (Αρριανός)
- ΟΕΚΑ Δημήτρη Ζυγούρα (Παλαιολόγος)
- ΟΕΚΑ Θανάση Γκένιου (Λασάνης) και ΟΕΚΑ Σταύρου Κωστόπουλου στον Γράμμο.
- ΟΕΚΑ Πετρόμπεη-Ρήγα στα Βέντζια
- ΟΕΚΑ Αλευρά-Μπαντέκου στα Χάσια
- ΟΕΚΑ Κέντρου
- ΟΕΚΑ Γιώργου Καμπερίδη (Βολάνης)
- ΟΕΚΑ Γιώργου Κακουλίδη (Τσικιρτζής)
- ΟΕΚΑ Σοφιανού
- ΟΕΚΑ Τζαβέλα Παλάσκα και ΟΕΚΑ Χρήστου Παλαμά (Μαύρος) στα Πιέρια και τον βόρειο Όλυμπο
- ΟΕΚΑ Διονύση Αναγνωστόπουλου (Μακρυγιάννης) στα Πιέρια
- ΟΕΚΑ Γιώργου Γιαννούλη στην περιοχή Βόιο-Καστοριά-Νεάπολη-Τσοτύλι-Γρεβενά
- ΟΕΚΑ Γιάννη Παπαδόπουλου (Αυγερινός) στην περιοχή Βίτσι-Ράντοσι-Βίγλα-Μπέλα Βόντα
- ΟΕΚΑ Λευτέρη Συννεφάκη (Ξάνθος)
- ΟΕΚΑ Γιώργου Ελευθερίου (Φωτεινός)
- ΟΕΚΑ Τσιτσιλίκα (Λαοκράτης)
- ΟΕΚΑ Ανδρεάδη-Κοκοτάσιου
- ΟΕΚΑ Χρήστου Αποστολίδη (Κεραυνός) στην περιοχή Ράντοσι-Μπέλα Βόντα-Μικρή Βίγλα-Μεγάλη Βίγλα
- ΟΕΚΑ Κοσμά Αμύντα (Αμύντας)
- ΟΕΚΑ Μπαρμπαλιά και ΟΕΚΑ Μπαρμπα-Κίτση στο Σινιάτσικο
- ΟΕΚΑ Παντελή Βαϊνά στα Ασπρόγεια
- ΟΕΚΑ Βαγγέλη Μάγκου στην Καστοριά
- ΟΕΚΑ Θανάση Κίτσα στην περιοχή Κουλκουθούρια-Βίγλα-Πλατύ-Κούλα-Γκλάβατα-Βίτσι
- ΟΕΚΑ Γιάννη Πατσιούρα στον Γράμμο
- ΟΕΚΑ Αλέκου Ρόσιου (Υψηλάντης) στην περιοχή Χάσια-Βούρινο-Βόιο.

Κεντρική Μακεδονία¹⁰

- ΟΕΚΑ Θωμάς Λιόλιος (Μπαρούτας) στο χωριό Κουμανίτσα
- ΟΕΚΑ Γιάννης Ευφραιμίδη στις Σέρρες

10. Δοξίμιο Ιστορίας, ό.π., σ. 149-150· Ν. Κυρίτσης, ό.π., 69-84· Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου, ό.π., σ. 149.

- ΟΕΚΑ Ειρήνης Γκίνη στην Έδεσσα (ΟΕΚΑ του ΝΟΦ)
- ΟΕΚΑ Στέργιου Αβραμίδα και ΟΕΚΑ Χρήστου Χρηστοφορίδη (Γαρέφης) στο Κιλκίς
- ΟΕΚΑ Κώστα Παπαργυρίου (Παπαργύρης) στη Χαλκιδική
- ΟΕΚΑ Ιάκωβου και Δαμιανού Ιωαννίδη στα Κρούσια
- ΟΕΚΑ Γιώργου Δουλγερίδη-Γόγγη στον βόρειο Όλυμπο
- ΟΕΚΑ Ανέστη Κοντοζή (Ακρίτας)
- ΟΕΚΑ Μαριγέλη (Διάκος)
- ΟΕΚΑ Λάμπη Παλαμά και ΟΕΚΑ Φίλιππου Τριανταφυλλίδη (Φιλίκος) στο Βέρμιο
- ΟΕΚΑ Αντώνη Αντωνόπουλου (Σίμος)
- ΟΕΚΑ Στράτου
- ΟΕΚΑ Βαγγέλη Διπλαράκου
- ΟΕΚΑ Σοφιανού
- ΟΕΚΑ Ανδρέα Αντωνάκη
- ΟΕΚΑ Δημήτρη Πρίκου και ΟΕΚΑ Βαγγέλη Συπάκου στο Καϊμακτσαλάν
- ΟΕΚΑ Ευριπίδη Καπετάνιου (Πάνος) στο Λιτόχωρο
- ΟΕΚΑ Γιάννη Βασιλειάδη.

Ανατολική Μακεδονία¹¹

- ΟΕΚΑ Αλέξη Κωστούδη
- ΟΕΚΑ Κώστα Γάτσιου
- ΟΕΚΑ Επαμεινώνδα Κωστούδη
- ΟΕΚΑ Γιάννη Αναγνωστόπουλου (Βάσος) και ΟΕΚΑ Γιώργου Καστανιώτη (Ανδρούτσος) στα Πιέρια.

Θράκη¹²

- ΟΕΚΑ Ιάσμου στην Ξάνθη
- ΟΕΚΑ Θανάση Γούδα, ΟΕΚΑ Σοφιανού Δελή (Ηρακλής) και ΟΕΚΑ Νίκου Τσαμήτα στο Σουφλί
- ΟΕΚΑ Βαγγέλη Κασάπη (Κρίτωνας), ΟΕΚΑ Τριαντάφυλλου Δράγκα (Λαύρας) και ΟΕΚΑ Πασχάλη Ντεκίδη στη Λευκίμμη
- ΟΕΚΑ Γιώργου Μεσκνέζη στην περιοχή Κορνοφωλιά-Προβατώνας
- ΟΕΚΑ Νίκου Ντέλκα και ΟΕΚΑ Παναγιώτη Καράνταη στη Λαγήνα
- ΟΕΚΑ Ρούζβελτ στον Προβατόνα

11. Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 69-84.

12. *Δοκίμιο Ιστορίας*, *ό.π.*, σ. 150· Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 85-86.

- ΟΕΚΑ Θεόδωρου Σκήτα (Μοράβας) στην Ορεστιάδα
- ΟΕΚΑ Γιώργου Μεσσηνέζη στην Αλεξανδρούπολη
- ΟΕΚΑ Αλέξανδρου Αγγελάκη (Καλαμπαλίκης) στην Κορνοφωλιά
- ΟΕΚΑ Ορεστιάδας
- ΟΕΚΑ Τριγώνου.

Ξεχωριστή περίπτωση υπήρξε αυτή των ΟΕΚΑ της Θάσου, οι οποίες λόγω της γεωγραφικής στενότητας του χώρου δεν συγκροτήθηκαν για να αναπτύξουν δράση στο νησί, αλλά επιχειρούσαν να περάσουν μέσω βαρκών στην περιοχή του Κοτζά Ορμάν της Κεντρικής Μακεδονίας και να ενωθούν με τις εκεί αντάρτικες ομάδες.¹³ Πρώτη τέτοια ομάδα συγκροτήθηκε από τον Χρήστο Χιτούδη, τον Σεπτέμβριο του 1945, και αποτελούνταν από 29 άνδρες. Ακολούθησαν ακόμα μερικές τέτοιες απόπειρες, ορισμένες από τις οποίες απέτυχαν λόγω των συλλήψεων της Χωροφυλακής.¹⁴ Συνολικά στη Θάσο συγκροτήθηκαν οι εξής ΟΕΚΑ:¹⁵

- ΟΕΚΑ Χρήστου Χιτούδη (Άρδας)
- ΟΕΚΑ Γιώργη Μανίτσα
- ΟΕΚΑ Μανωλίτσου.

Στην περιοχή της Θεσσαλίας η συγκρότηση των ΟΕΚΑ υπήρξε ταχεία και εκτεταμένη καθιστώντας την περιοχή αυτή της χώρας δεύτερη σε ανταρτική δραστηριότητα, μετά τη Μακεδονία. Οι λόγοι για την παραπάνω εκτεταμένη έξοδο προς τα ορεινά της περιοχής εντοπίζονται στη μεγάλη αγωνιστική παρακαταθήκη του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στην περιοχή αλλά και στην ένταση που έλαβε η λευκή τρομοκρατία.¹⁶ Οι πρώτες ΟΕΚΑ εμφανίστηκαν στην ορεινή Θεσσαλία από τις αρχές του 1946 και στα πεδινά σημεία (κυρίως στη Μαγνησία) τον Αύγουστο του ίδιου έτους.¹⁷ Άλλος σημαντικός παράγοντας της έντονης ανταρτικής δραστηριότητας υπήρξε η μαζική στήριξη των ΟΕΚΑ από τις τοπικές οργανώσεις του ΚΚΕ, που πλαισίωσαν και ενίσχυσαν τους καταδιωκόμενους αποφασιστικά και παρά τους δισταγμούς της 2ης Ολομέλειας για γενίκευση της ένοπλης πάλης. Χαρακτηριστικά, ήδη από την άνοιξη του 1946 οι ΟΕΚΑ

13. Νίκος Μανωλίτσος, *Δοκιμασία. Το Δεύτερο Αντάρτικο στη Θάσο*, Θάσος, Εκδοτική Ομάδα, 1986, σ. 21.

14. Στο ίδιο, σ. 23-24, 40· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 150.

15. Ν. Μανωλίτσος, ό.π., σ. 21-24· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 150.

16. Θανάσης Βογιατζής, *Τα ΕΑΣΑΔΙΑ. Ημέρες διωσιολογισμού στο Βόλο*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2017, σ. 325-328.

17. Στο ίδιο, σ. 325-328.

των Αγράφων είχαν επαφή με την κομματική οργάνωση Καρδίτσας, από όπου δέχονταν τρόφιμα, γραφική ύλη, έντυπα και χρήματα.¹⁸ Τον Μάιο του ίδιου έτους, οι εδαφικές οργανώσεις του ΚΚΕ είχαν λάβει ήδη εντολή να βρίσκονται στη διάθεση των ΟΕΚΑ, ενώ μέσα στον ίδιο μήνα τα κομματικά στελέχη των τοπικών οργανώσεων της Λαϊκής Αυτοάμυνας ενώθηκαν με τις ΟΕΚΑ έχοντας ορίσει ήδη τους αντικαταστάτες τους.¹⁹

Η καταγραφή των ΟΕΚΑ Θεσσαλίας και των χώρων δράσης τους αποτυπώνει μια εντυπωσιακή εικόνα που περιλαμβάνει τουλάχιστον 10 πολυμελείς ομάδες και πάνω από 20 χωριά και οικισμούς δράσης, που εντοπίζονται για λόγους γεωγραφικής αναγκαιότητας του αντάρτικου πολέμου στους δυτικούς ορεινούς όγκους (οι αριθμοί εντός παρενθέσεως στα χωριά δηλώνουν τη θέση τους στον χάρτη που ακολουθεί παρακάτω):²⁰

- ΟΕΚΑ Λέοντα (Γιώργος Βουλγαράκης) στα χωριά Σέκλιζα (15), Βελέσι (9) και Μπόσκλαβο (11)
- ΟΕΚΑ Νάκου Μπελλή, στα χωριά Λεοντάρι (8), Μεσενικόλα (12), Βουνέσι (14) και Καρίτσα (20)
- ΟΕΚΑ Νικηταρά (Κώστας Καφαντάρης) στα χωριά Απιδιά (16) και Θραψίμι (7)
- ΟΕΚΑ Περικλή Παπαδημητρίου (Ιταμος) στα χωριά Μπεζούλα και Μπελοκομίτη (21)
- ΟΕΚΑ Βασίλη Μπότση (Αγραφιώτης) στα χωριά Καστανιά και Ραχούλα (23)
- ΟΕΚΑ Χρήστου Κορόζη και ΟΕΚΑ Κίτσου Παπαϊωάννου στα χωριά της Νεβρόπολης (10)
- ΟΕΚΑ Καρκαντά στα χωριά Ξυνιάδα (18), Πουρνάρι (3) και Σοφιάδα (4)
- ΟΕΚΑ Πάστρα (Μήτσος Τόλης) και ΟΕΚΑ Παπατράμπα στον Βάλτο Αγράφων (17) και στο Κοτρώνι (5).

Άλλες μικρότερες ΟΕΚΑ στον γεωγραφικό χώρο της Θεσσαλίας ήταν οι εξής:²¹

- ΟΕΚΑ Κώστα Κατσίνου στον Κίσαβο και το Μαυροβούνι

18. Βασίλης Φυτσιλής, *Κουβεντιάζοντας με το Γιάννη*, Αθήνα, Εντός, 1999, σ. 48-49.

19. *Εγώ είμαι ο Νάκος ο Μπελλής καμάρι της Ομβριακής*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2017, σ. 93, 96-97.

20. Ενδεικτικά, βλ. Τάκης Ψημμένος, *Αντάρτες στ' Άγραφα*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1998, σ. 31-32.

21. Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 59-62· *Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου*, *ό.π.*, σ. 151.

Χάρτης 1
Θεσσαλία: Χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ

- ΟΕΚΑ Γιώργου Βόγια (Καρτσιώτης) στα Χάσια και Αντιχάσια
- ΟΕΚΑ Μιχάλη Παπαδάμου στο Πήλιο
- ΟΕΚΑ Στέφου στον Κόζιακα
- ΟΕΚΑ Κόκκινου στη Γούρα
- ΟΕΚΑ Ζαχαρία Παπαδάκη και ΟΕΚΑ Διονύση Καραντάου στα Φάρσαλα
- ΟΕΚΑ Γιώργη Μπλάνα (Κίσαβος)
- ΟΕΚΑ Α. Καρακαντά στα Άγραφα
- ΟΕΚΑ Περικλή Οικονόμου (Γαζής)
- ΟΕΚΑ Παναγιώτη Ζάρα στον Όθρυ
- ΟΕΚΑ Γρεβενίτη ΟΕΚΑ Λευτέρη Παπαστεργίου (Ολυμπίσιος) και ΟΕΚΑ Καψάλη στον Όλυμπο
- ΟΕΚΑ Γιώργου Τσιαπλέ στη Λάρισα.

Όπως και στην περίπτωση άλλων περιοχών, οι ΟΕΚΑ Θεσσαλίας υπήρξαν έντονα εξαρτημένες από τις τοπικές κοινότητες για την τροφοδοσία τους.²² Εντός των τοπικών κοινοτήτων την ευθύνη επαφής, συλλογής τροφίμων, εξασφάλισης καταλυμάτων και παροχής κάθε είδους βοήθειας

22. Τ. Ψημμένος, *ό.π.*, σ. 30.

προς τις ΟΕΚΑ αναλάμβανε η εδαφική οργάνωση του ΚΚΕ και συγκεκριμένα ο υπεύθυνος Αυτοάμυνας μέσω των συνδέσμων του.²³ Σε πολλές περιπτώσεις οι τοπικές οργανώσεις της Θεσσαλίας βρίσκονταν σε θέση να εφοδιάσουν τις ΟΕΚΑ και με οπλισμό και τυρομαχικά.²⁴ Από τη δική τους πλευρά οι τοπικές οργανώσεις εξασφάλιζαν την τροφοδοσία των ΟΕΚΑ βασιζόμενες στην επιρροή τους στους κατοίκους της περιοχής καθώς και στο γεγονός ότι πολλοί μαχητές συνδέονταν οικογενειακά με αυτούς. Στην περίπτωση της Θεσσαλίας οι ΟΕΚΑ είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίζουν τρόφιμα και με εναλλακτικούς τρόπους. Σε ορισμένες περιπτώσεις διενέργησαν μικρής κλίμακας επιτάξεις αγροπροβάτων και γαλακτοκομικών προϊόντων, αγορές σε σφάγια, όταν τα οικονομικά τους το επέτρεπαν, ενώ εφοδιάστηκαν και μέσω επιχειρήσεων σε χωριά, στα οποία κατάσχεσαν το περιεχόμενο των αποθηκών της UNRRA,²⁵ μοιράζοντας μέρος του και στις τοπικές κοινότητες.²⁶ Από τις αρχές του 1947 οι ΟΕΚΑ της Θεσσαλίας διευρύνθηκαν σημαντικά, καθώς το ΚΚΕ προωθούσε τη γραμμή της μαζικής εξόδου των κατοίκων από χωριά του κάμπου.²⁷

Στην Πελοπόννησο οι πρώτες ΟΕΚΑ αντιμετώπισαν ιδιαίτερες δυσκολίες στην οργάνωση, τη δράση και την έξοδό τους προς το βουνό, λόγω πολιτικών, γεωγραφικών και κοινωνικών παραγόντων. Κατά πρώτον, ήδη από την περίοδο της Κατοχής, στην Πελοπόννησο η επιρροή της πολιτικής του ΕΑΜ και του ΚΚΕ υπήρξε μικρή στα λαϊκά αγροτικά στρώματα, κυρίως λόγω της στενής σχέσης τους με την έγγειο ιδιοκτησία και τον πλούτο που αυτή απέφερε.²⁸ Το παραπάνω ενίσχυσε τη δυνατότητα οργάνωσης ενός εκτεταμένου παρακρατικού μηχανισμού και την επιβολή δραστηκών και εκτενών κατασταλτικών μέτρων.²⁹ Αποτέλεσμα υπήρξε η σχεδόν ολοκληρωτική διάλυση των επαρχιακών οργανώσεων του ΕΑΜ, της ΕΠΟΝ και του ΚΚΕ, και η «επιβίωση» ορισμένων μόνο οργανώσεων, κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως η Πάτρα, η Σπάρτη και η Καλαμάτα.³⁰ Η διατήρηση των οργανώσεων στα αστικά κέντρα μπορεί να εξηγηθεί ασφα-

23. *Εγώ είμαι ο Νάκος ο Μπελλής*, ό.π., σ. 99-108.

24. Στο ίδιο, σ. 99-108.

25. UNRRA: United Nations Relief and Rehabilitation Administration [Οργανισμός Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως των Ηνωμένων Εθνών].

26. Τ. Ψημμένος, ό.π., σ. 70.

27. *Ο Αλμυρός στις φλόγες*, ΠΕΑΕΑ-ΔΣΕ Αλμυρού, Αλμυρός 2001, σ. 277-280.

28. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου*, τ. 1Β, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2002, σ. 522-523.

29. Στο ίδιο, σ. 522-523.

30. Στο ίδιο, σ. 522-523· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 419.

λώς από την ύπαρξη εργατικών λαϊκών στρωμάτων σε αυτές, στα οποία η πολιτική του ΚΚΕ διέθετε μεγαλύτερη επιρροή. Επίσης, πολλά ορεινά χωριά της, πυρήνες κυρίως της κτηνοτροφίας της περιοχής, εγκαταλείπονταν εποχιακά για τη βόσκηση των κοπαδιών στις πεδινές περιοχές κατά τους θερινούς μήνες.³¹ Το αποτέλεσμα ήταν η εποχιακή αποστέρωση των ΟΕΚΑ από την όποια δυνατότητα τροφοδοσίας και υποστήριξης. Τέλος, ένας σημαντικός παράγοντας που ενίσχυσε τις δυσκολίες δράσης των ΟΕΚΑ στην Πελοπόννησο, υπήρξε η αμφιταλάντευση των νομαρχιακών οργάνωσεων του ΚΚΕ ως προς την αποφασιστική τους στήριξη. Διχογνωμίες τοπικών στελεχών του ΚΚΕ εμφανίζονται έως και τον Φεβρουάριο του 1946, όταν έλαβε χώρα πλατιά σύσκεψη του ΚΚΕ στη Σπάρτη. Στη σύσκεψη αυτή θα αποφασιστεί η στήριξη των ΟΕΚΑ, η δημιουργία νέων, η καθοδηγητική τους σχέση με το ΚΚΕ, που θα ανατεθεί στις Νομαρχιακές Επιτροπές του κόμματος, και η διοικητική τους ανασυγκρότηση.³²

Οι πρώτες ΟΕΚΑ της Πελοποννήσου έκαναν την εμφάνισή τους ανάμεσα στα τέλη του 1945 και την άνοιξη του 1946 σε διάφορα σημεία.³³ Στην Αχαΐα οι πρώτες ΟΕΚΑ εμφανίστηκαν στις παρακάτω περιοχές (οι αριθμοί εντός παρενθέσεως στα χωριά δηλώνουν τη θέση τους στον χάρτη που ακολουθεί παρακάτω):³⁴

- ΟΕΚΑ 8 μελών στην Άρμπουνα Χελμού (6)
- ΟΕΚΑ 6 μελών στο Λεόντιο (8)
- ΟΕΚΑ 5 μελών στο Λειβάρτζι (9)
- ΟΕΚΑ 20 μελών στα ορεινά σημεία των Καλαβρύτων (7)
- ΟΕΚΑ 63 μελών στα Σουδενά του Χελμού (10)
- ΟΕΚΑ 63 μελών στην Κλειτόρια Χελμού (11).

Στον νομό Λακωνίας οι πρώτες ΟΕΚΑ αναγκάστηκαν να καταφύγουν στα ενδότερα, ακατοίκητα σημεία του Πάρνωνα (4), καθώς οι παρακρατικές συμμορίες της περιοχής έλεγχαν ασφυκτικά τα ορεινά χωριά.³⁵ Σημαντικότερη τέτοια ομάδα υπήρξε η ΟΕΚΑ του Νίκου Λάτση, που αριθμούσε

31. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 522-523.

32. Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 63· *Δοκίμιο Ιστορίας, ό.π.*, σ. 151· Αρίστος Καμαρινός, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Πελοπόννησο*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2008, σ. 70.

33. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 522-523· Βασίλης Λάζαρης, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Αχαΐα*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2006, σ. 133.

34. Στο ίδιο, σ. 133.

35. Γιάννης Βουλουμάνος, *Οι προγραμμαμένοι*, Αθήνα, Αλφειός, 2004, σ. 100.

15-20 μαχητές.³⁶ Άλλη ΟΕΚΑ στον ίδιο νομό ήταν αυτή του Λεωνίδα Κωστανταράκου, που εμφανίστηκε με 15-20 μαχητές στο χωριό Έλος (3) της Λακωνίας.³⁷ Τέλος, στον νομό Μεσσηνίας οι πρώτες ΟΕΚΑ εμφανίστηκαν στα ορεινά σημεία του Ταΰγету. Η ΟΕΚΑ του Κώστα Ξυδέα έκανε την εμφάνισή της στα χωριά Άρνα (1) και Ριζανά (2),³⁸ ενώ η ΟΕΚΑ του Ντίνου Κυβέλου εμφανίστηκε, την άνοιξη του 1946, στο χωριό Λαγκάδα Ταΰγету (5) αριθμώντας 6-8 μαχητές.³⁹ Στον Ταΰγето εμφανίστηκαν, επίσης, η ΟΕΚΑ του Θεόδωρου Πρεκεζέ, στον βόρειο Ταΰγето, του Κώστα Μπασακίδη, του Γιώργου Κονταλώνη, του Γιώργου Ατζακλή και του Κρεμαστιώτη στον κεντρικό Ταΰγето, και του Ντίνου Ξανθόκου (Ξανθός).⁴⁰

Άλλες ΟΕΚΑ της Πελοποννήσου ήταν οι παρακάτω:⁴¹

- ΟΕΚΑ Μανώλη Σταθάκη στον νότιο Πάρνωνα
- ΟΕΚΑ Κώστα Σταυρόπουλου (Καλαμάτας) στην περιοχή της Μονής Σεπετού
- ΟΕΚΑ Γεωργούλια στο Μαίναλο
- ΟΕΚΑ Μήτσου Κανελλόπουλου στην Ολυμπία
- ΟΕΚΑ Γιώργου Παπαδόπουλου στην Καστανιά Λακωνίας
- ΟΕΚΑ Ανδρέα Καλλιβρετάκη – Μήτσου Κοττή στο Γύθειο
- ΟΕΚΑ Γιάννη Σαρρή (Σαρηγιάννης) στον Πάρνωνα
- ΟΕΚΑ Βαγγέλη Ρογκάκου στη Λακωνία
- ΟΕΚΑ Δημήτρη Γιαννακούρα (Πέρδικας) στην Αρκαδία
- ΟΕΚΑ Χρυσανθακόπουλου
- ΟΕΚΑ Ντίνου Παναγόπουλου στην Κορινθία.

Στην Πελοπόννησο γενικό χαρακτηριστικό του οικονομικού δικτύου των ΟΕΚΑ υπήρξε η τροφοδοσία τους από τα ορεινά χωριά των περιοχών δράσης τους και κυρίως ο εφοδιασμός τους από τους οικογενειακούς κύκλους των μελών τους και τις φιλο-ΕΑΜικές οικογένειες που δέχονταν να αναλάβουν ένα τέτοιο ρίσκο.⁴² Τα παραπάνω ήταν αποτέλεσμα της εκτεταμένης διάλυσης των εδαφικών οργανώσεων του ΚΚΕ και των οργανώσεων

36. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 522-523.

37. Στο ίδιο, σ. 522-523.

38. Μαρτυρία Κικής Τροχάτου-Πολυγένη στον γράφοντα, Δεκέμβριος 2017.

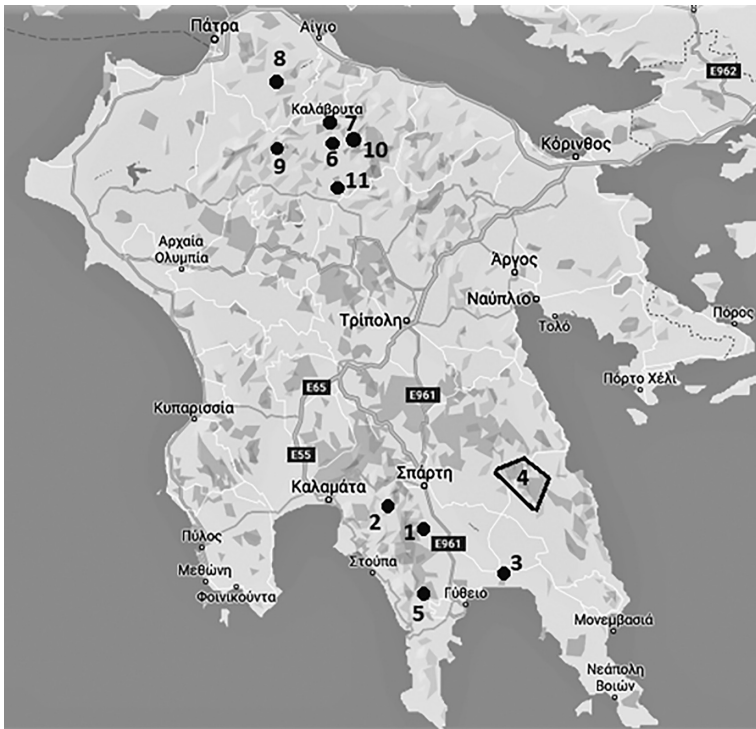
39. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 522-523.

40. *Δοκίμιο Ιστορίας*, *ό.π.*, σ. 420, 151· Α. Καμαρινός, *ό.π.*, σ. 131, 145· Μαρτυρία Τάσου Γεωργούλια στον γράφοντα, 2006· Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 63-65.

41. *Δοκίμιο Ιστορίας*, *ό.π.*, σ. 420, 151· Α. Καμαρινός, *ό.π.*, σ. 131, 145· Μαρτυρία Τάσου Γεωργούλια στον γράφοντα, 2006· Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 63-65.

42. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 522-523.

Χάρτης 2
Πελοπόννησος: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1945-1946

του ΕΑΜ στην περιοχή. Έτσι, οι ΟΕΚΑ της Πελοποννήσου αντιμετώπισαν αρχικά πολύ σοβαρά επισιτιστικά και εφοδιαστικά προβλήματα. Χαρακτηριστικά, στους μαχητές του Πάρωνα αντιστοιχούσε τότε το πολύ ένα κιλό αλεύρι ή σιτάρι για την καθημερινή τους διατροφή.⁴³ Μοναδική λύση ήταν η καταφυγή στις επιθετικές ενέργειες και η λαφυραγώγηση των επαρχιακών αποθηκών της UNRRA και των σταθμών της Χωροφυλακής. Η δράση τους φαίνεται τελικά να απέδωσε καρπούς, καθώς στα τέλη του 1946 οι ΟΕΚΑ Πελοποννήσου διογκώθηκαν σε αριθμό και χώρους δράσης. Συγκεκριμένα, στα τέλη του 1946 έχουμε τα παρακάτω δεδομένα:⁴⁴

- Στην Αχαΐα συγκεντρώνονται περίπου 250 μαχητές υπό τους Βαγγέλη Ρογκάκο και Νίκο Μπελογιάννη

43. Γ. Βουλουμάνος, *ό.π.*, σ. 101.

44. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 531· Β. Λάζαρης, *ό.π.*, σ. 179· *Δοκίμιο Ιστορίας*, *ό.π.*, σ. 420.

- Ο Πάρνωνας «φιλοξενεί» περί τους 160 αντάρτες με επικεφαλής τον Θεόδωρο Πρεκεζέ
- Στον Ταύγετο εντοπίζονται περίπου 80 μαχητές με επικεφαλής τον Γιώργο Κονταλώνη
- Στο Μαίναλο εντοπίζονται 25 μαχητές, οργανωμένοι σε τοπική ΟΕΚΑ υπό τον Σταθάκη
- Στην ορεινή Τριφυλία συγκεντρώνονται 20 περίπου μαχητές σε ξεχωριστή ομάδα.

Στη δυτική Στερεά οι ΟΕΚΑ βρίσκονταν αντιμέτωπες με μια σειρά δυσμενέστερων πολιτικών και γεωστρατηγικών συνθηκών από ό,τι οι αντίστοιχες ομάδες στην ανατολική Στερεά. Κατά πρώτον, στην περιοχή υπήρχαν σημαντικά ερείσματα του ΕΔΕΣ, με κυριότερο αυτό του τοπικού οπλαρχηγού Στυλιανού Χούτα. Οι πρώην μαχητές του ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ, τα υπολείμματα των Ταγμάτων Ασφαλείας και οι λοιποί δωσίλογοι της περιοχής, σε συνεργασία με τις κρατικές αρχές εξαπέλυσαν «πογκρόμ» βίας και τρομοκρατίας σε ολόκληρο τον νομό.⁴⁵ Από την άλλη, σχεδόν στο σύνολο της έκτασής του ο νομός Αιτωλοακαρνανίας χαρακτηρίζεται από χαμηλού υψόμετρου βουνά με αραιή βλάστηση, ελάχιστα κατάλληλα για ανταρτοπόλεμο ή για δημιουργία ασφαλών ζωνών δράσης.

Παρ' όλα αυτά ορισμένα χωριά του νομού εξακολουθούσαν να μπορούν να υποστηρίξουν σε κάποιο βαθμό τη δράση των ΟΕΚΑ ή να αποτελούν έδρα τροφοδοσίας τους, καθώς οι τοπικές ΚΟΒ και οι οργανώσεις του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ αντέτασσαν κάποια αντίσταση. Τέτοια χωριά υπήρξαν τα παρακάτω:⁴⁶

- Μπαμπίνη (3)
- Αστακός (1)
- Κατούνα (4)
- Βούστρι (5).

Γύρω από τα χωριά αυτά σχηματίστηκαν οι πρώτες ΟΕΚΑ του νομού. Η ΟΕΚΑ του Γεροδήμου (Βασίλης Τσέλιος) δημιουργήθηκε τον Μάιο του 1945 και κινούνταν ανάμεσα στον Αστακό και την Κατούνα Ξηρομέρου. Αποτελούνταν αρχικά από 8 μαχητές.⁴⁷ Ο ιματισμός, τα τρόφιμα και τα άλλα εφόδια προέρχονταν από το χωριό Μπαμπίνη και τις εκεί εδαφικές

45. Αριστείδης Θεοχάρης, *Στη Στερεά Ελλάδα με το Δημοκρατικό Στρατό*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2006, σ. 52-60· *Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου*, ό.π., σ. 152.

46. Στο ίδιο, σ. 83-84.

47. Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 55.

οργανώσεις του ΚΚΕ, μέσω συνδέσμων.⁴⁸ Η ομάδα έφθασε αργότερα τα 17 μέλη, στελέχη του ΕΛΑΣ, του ΕΑΜ, της ΕΠΟΝ και του ΚΚΕ στην περιοχή.⁴⁹ Ωστόσο, λίγες εβδομάδες μετά τη σύστασή της, έπεσε σε ενέδρα παρακρατικών και χωροφυλάκων στο χωριό Βούστρι και διαλύθηκε σχεδόν ολοκληρωτικά.⁵⁰ Μετά από αυτό, οι διωκόμενοι της περιοχής φαίνεται πως συνειδητοποίησαν την αδυναμία ανάπτυξης σημαντικής ένοπλης δράσης τοπικά. Μόνη διέξοδός τους αποτελούσε η διαφυγή προς την περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας και της δυτικής Ευρυτανίας. «Πύλη» για το εγχείρημα αυτό ήταν η πόλη του Αγρινίου (2).

Οι οργανώσεις του ΚΚΕ στο Αγρίνιο, από την άλλη πλευρά, γνώρισαν στο διάστημα έως τον Ιούνιο του 1946 τη σταδιακή διάλυση της συνοχής τους με αμφιταλαντεύσεις και αποχωρήσεις πολλών μελών.⁵¹ Ωστόσο, στα τέλη του καλοκαιριού του 1946, οι τοπικές ΚΟΒ του Αγρινίου ανασυγκροτήθηκαν με τη βοήθεια του μέλους του ΠΓ του ΚΚΕ Μήτσου Βαμβακά, που έφθασε για τον σκοπό αυτό στο Αγρίνιο.⁵² Οι κομματικές οργανώσεις του Αγρινίου ανέπτυξαν επαφή με τις ΟΕΚΑ της ορεινής Τριγωνίδας και της Ναυπακτίας, και τους δόθηκε η κεντρική εντολή να φυγαδεύσουν τις ΟΕΚΑ του Βάλτου και του Ξηρομέρου προς τα εκεί.⁵³ Χωριά-βάσεις των ΟΕΚΑ της ορεινής Τριγωνίδας, της ορεινής Ναυπακτίας και της δυτικής Ευρυτανίας ήταν τα εξής:⁵⁴

- Συγγρέλο (6)
- Γραμμένη Οξυά (9)
- Κρίκελο (7)
- Δομνίστα (8)
- Μυρίκη (10)
- Ανιάδα (11)
- Μεγάλο Χωριό (12)
- Μικρό Χωριό (13).

Στα χωριά αυτά οι οργανώσεις του ΚΚΕ, αν και μικρές, δρούσαν οργανωμένα και αποτελεσματικά, καθώς το κράτος και οι μηχανισμοί του δεν είχαν φτάσει ακόμη ως τους μεγάλους ορεινούς όγκους και η όποια

48. Α. Θεοχάρης, *ό.π.*, σ. 85-88.

49. Στο ίδιο, σ. 85-88.

50. Στο ίδιο.

51. Στο ίδιο, σ. 91.

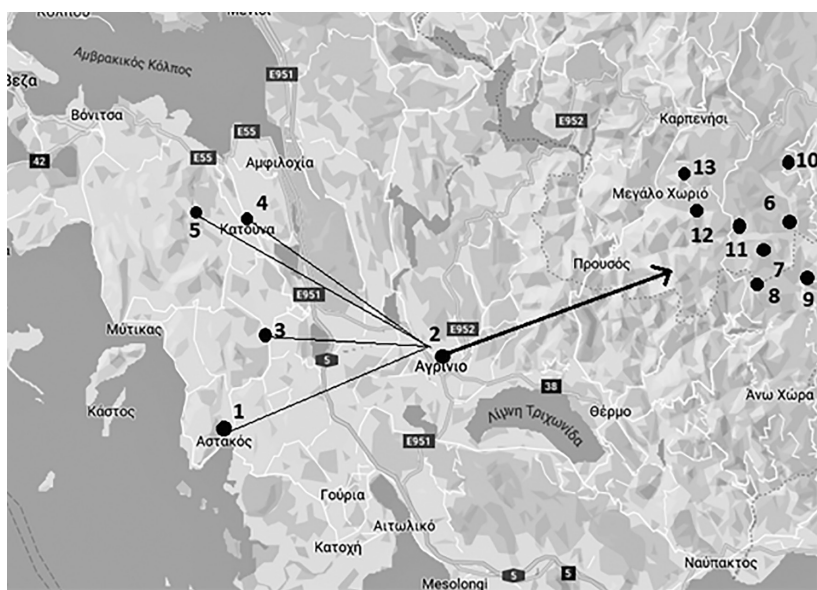
52. Στο ίδιο, σ. 91-93.

53. Στο ίδιο, σ. 91-93.

54. Στο ίδιο, σ. 142-151.

Χάρτης 3

Δυτική Στερεά Ελλάδα: χωριά-έδρες και δίκτυο των ΟΕΚΑ, 1945-1946

δράση τους ήταν εξαιρετικά περιορισμένη. Έτσι, για παράδειγμα, το χωριό Κρίκελο αποτέλεσε σημαντική βάση τροφοδοσίας των ΟΕΚΑ.⁵⁵ Στο Συγγρέλο δραστηριοποιούνταν ισχυρή εδαφική οργάνωση που είχε αναλάβει την περίθαλψη των τραυματιών και των άρρωστων ανταρτών,⁵⁶ ενώ η Γραμμένη Οξυά αποτελούσε χωριό τροφοδοσίας και εφοδιασμού των ανταρτών σε είδη ματισμού και υποδήματα.⁵⁷ Κεντρικός κομματικός υπεύθυνος για την υποδοχή των ΟΕΚΑ Ξηρομέρου και Βάλτου, μέσω Αργινίου, υπήρξε το στέλεχος της Λαϊκής Αυτοάμυνας Γιώργος Νταούλας με βοηθό τον Σεραφείμ Φουλά και έδρα το Συγγρέλο.⁵⁸

Στο Αργίνιο οι οργανώσεις του ΚΚΕ είχαν αναπτύξει, το φθινόπωρο του 1946, ένα σημαντικό δίκτυο υποστήριξης των ΟΕΚΑ και προώθησής τους στα ανατολικά, ιδιαίτερα ανθεκτικό στις συλλήψεις και την τρομοκρατία.⁵⁹

Πρώτη από τις ΟΕΚΑ Βάλτου-Ξηρομέρου που επιχειρήσε να περάσει μέσω Αργινίου στην ορεινή Ναυπακτία ήταν εκείνη του Χελμού (Νίκος

55. Στο ίδιο, σ. 142, 151.

56. Στο ίδιο, σ. 147.

57. Στο ίδιο, σ. 130.

58. Στο ίδιο, σ. 90.

59. Στο ίδιο, σ. 142, 151.

Κομπλίτσης), με έδρα τη Μπαμπίνη. Ζήτησε από την κομματική οργάνωση του Αγρινίου τη φυγάδευσή της, στα τέλη Ιουλίου του 1946, και μερικές εβδομάδες μετά έφθασε στην ορεινή Ναυπακτία.⁶⁰ Επόμενη που επιχείρησε την έξοδο προς τα ανατολικά, υπήρξε η 19μελής ΟΕΚΑ Επαμεινώνδα (Βασίλης Σκιαδάς), η οποία αποχώρησε από το Αγρίνιο τμηματικά.⁶¹ Από τα 19 μέλη της οι Β. Σκιαδάς και Φώτης Πατσάλος σκοτώθηκαν σε ενέδρα κατά την έξοδό τους από την πόλη.⁶² Τελευταία από τις ΟΕΚΑ Βάλτου-Ξηρομέρου που επιχείρησε να περάσει στα ανατολικά, υπήρξε η ΟΕΚΑ Ρουμελιώτη (Μιχάλης Μανιάτης), η οποία σχηματίστηκε στο ίδιο το Αγρίνιο.⁶³ Στα τέλη του καλοκαιριού του 1946, ακολούθησε το δρομολόγιο Περίστα – Γραμμένη Οξιά – Κυδωνιά και μερικές εβδομάδες μετά ενώθηκε με την ΟΕΚΑ Μπελή-Παλαιολόγου.⁶⁴

Σε αντίθεση με τη δυτική Στερεά Ελλάδα, στα ανατολικά της ορεινής Ρούμελης η δραστηριότητα των ΟΕΚΑ εντοπίζεται προγενέστερα. Πρώτη ομάδα υπήρξε η αρχικά εξαμελής ΟΕΚΑ Δαδιού (1) με επικεφαλής τον Γιάννη Αλεξάνδρου, που συγκροτήθηκε την άνοιξη του 1945.⁶⁵ Η τροφοδοσία της εξασφαλιζόταν αρχικά μόνο από συγγενικά πρόσωπα των μελών της, καθώς η τοπική οργάνωση του ΚΚΕ είχε διαλυθεί.⁶⁶ Η συγκεκριμένη ΟΕΚΑ, αποτελούμενη από έμπειρα στελέχη του ΕΛΑΣ και του ΚΚΕ, συντέλεσε καταλυτικά στην ανασυγκρότηση των τοπικών κομματικών οργανώσεων, στον συντονισμό των διάφορων ΟΕΚΑ της περιοχής και στη συγκρότηση νέων.⁶⁷ Χαρακτηριστικά, στα μέσα του 1945, η ΟΕΚΑ Δαδιού βοήθησε στη συγκρότηση της ΟΕΚΑ Παρνασσού, με την οποία επρόκειτο να συναποτελέσουν αργότερα την 126η Ταξιαρχία του ΔΣΕ.⁶⁸ Άλλες ΟΕΚΑ της περιοχής που αναπτύχθηκαν έως και την άνοιξη του 1946, ήταν οι εξής:⁶⁹

- ΟΕΚΑ Δημήτρη Παλαιολόγου, η οποία αργότερα συνενώθηκε με την ΟΕΚΑ του Νάκου Μπελλή, στα χωριά της Γκιώνας

60. Στο ίδιο, σ. 88-89.

61. Στο ίδιο, σ. 98.

62. Στο ίδιο, σ. 98.

63. Στο ίδιο, σ. 90.

64. Στο ίδιο, σ. 90.

65. Γιώργος Ματζώρος, *Ο καπετάν Διαμαντής, ο σταυραετός της Ρούμελης*, Αθήνα 1994, σ. 151· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 151· Βασίλης Αποστολόπουλος, *Το χρονικό μιας εποποιίας*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2017, σ. 18-19.

66. Γ. Ματζώρος, ό.π., σ. 151.

67. Στο ίδιο, σ. 151.

68. Στο ίδιο, σ. 151.

69. Στο ίδιο, σ. 154.

- ΟΕΚΑ Κώστα Ζαχαρίου (Βραχωρίτης) στα χωριά Κυριακοχώρι (11) και Γαρδίκι (10).

Σε ό,τι αφορά στο ζήτημα του εφοδιασμού, οι ΟΕΚΑ της ανατολικής Στερεάς είχαν στη διάθεσή τους ένα αρκετά ευρύ δίκτυο ορεινών χωριών, των οποίων οι κομματικές οργανώσεις τις εφοδίαζαν με τρόφιμα, ιματισμό, φάρμακα και υπηρεσίες όπως πλύσιμο και μπάλωμα ρούχων.⁷⁰ Τέτοια χωριά υπήρξαν το Δαδί (1), το Περιστέρι (2), η Δρυμαία (3), το Τιθρώνι (4), η Αγόριανη (5), τα Μάρμαρα (6), το Νικολίτσι (7), η Καστανιά (8), το Πουρνάρι (9), το Γαρδίκι (10), το Κυριακοχώρι (11) και η Δρανίστα (12).⁷¹

Στα χωριά αυτά ο εφοδιασμός των ΟΕΚΑ και η γενικότερη εξυπηρέτησή τους βρισκόταν στην ευθύνη των οργανώσεων του ΚΚΕ και του ΕΑΜ, οι οποίες μέσω συνδέσμων ενημερώνονταν για τις ανάγκες και μεριμνούσαν για την κάλυψή τους.⁷² Μάλιστα, το δίκτυο επαφών των ΟΕΚΑ της περιοχής έφθανε μέχρι και τον Δικηγορικό Σύλλογο της Λαμίας, από τον οποίο τα μέλη τους ενημερώνονταν για τις διάφορες επικηρύξεις και τις δικαστικές τους υποθέσεις.⁷³ Έως και τις αρχές του 1946, οι τοπικές ΟΕΚΑ μπορούσαν να δρουν σχετικά ανενόχλητες, χωρίς σημαντικά προβλήματα εφοδιασμού ή μετακινήσεων, κατάσταση που άλλαξε μετά τις εκλογές του Μαΐου του 1946.⁷⁴ Πολλά μέλη των ΟΕΚΑ της περιοχής έμεναν μέσα στα χωριά και συμμετείχαν στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες των οικογενειών τους.⁷⁵ Τέλος, έως και το καλοκαίρι του 1946, στην ανατολική Στερεά Ελλάδα συγκροτήθηκαν διάφορες ΟΕΚΑ, που συναποτέλεσαν μετέπειτα τη 2η Μεραρχία του ΔΣΕ.⁷⁶

- ΟΕΚΑ Νίκου Διένη (Παπούας) και ΟΕΚΑ Δήμου Καραλίβανου στη Γκιώνα
- ΟΕΚΑ Κίτσου Κορώζη
- ΟΕΚΑ Μιχάλη Ρουμελιώτη στην ορεινή Ναυπακτία

70. Κώστας Πεντεδέκας, *Το Επιμελητειακό και το Υγειονομικό στο Δημοκρατικό Στρατό Ρούμελης*, Αθήνα, Εντός, 2017, σ. 24-33· *Θύμος Καψής (Ανάποδος)*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2020, σ. 11-119· *Αρχαία Εμφυλίου Πολέμου*, ό.π., σ. 155.

71. Κ. Πεντεδέκας, ό.π., σ. 24-33.

72. Στο ίδιο, σ. 24-33.

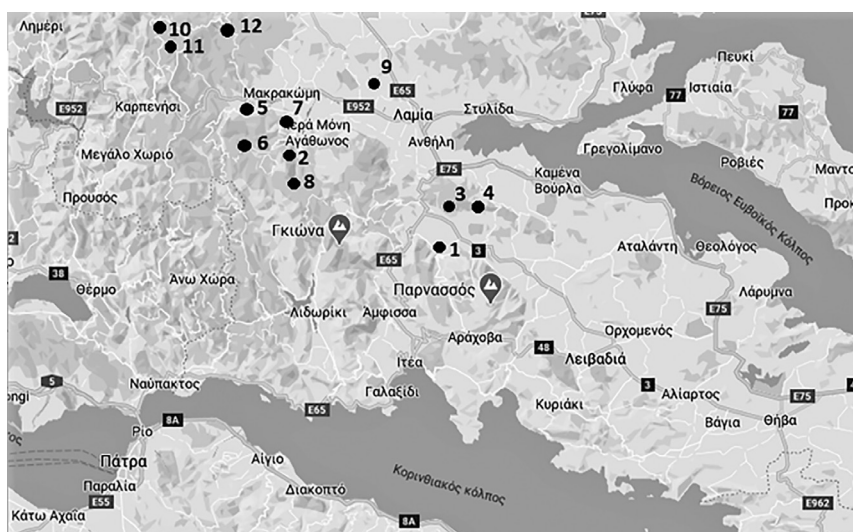
73. Στο ίδιο, σ. 13.

74. Στο ίδιο, σ. 15-19.

75. Στο ίδιο, σ. 14.

76. Β. Αποστολόπουλος, ό.π., σ. 18· *Θύμος Καψής*, ό.π., σ. 111· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 151· Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 56-58.

Χάρτης 4 Ανατολική Στερεά: Χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ

- ΟΕΚΑ Κωστούλα
- ΟΕΚΑ Βαγγέλη Χείλαρη (Εύριπος)
- ΟΕΚΑ Γιώργου Σταμάτη (Βραχιώτης) στην ορεινή Ρούμελη
- ΟΕΚΑ Σωτήρη Τσιτσιπή (Λοκρός)
- ΟΕΚΑ Λάκη Σούτρα (Σβάρνας)
- ΟΕΚΑ Τάκη Παπαϊωάννου
- ΟΕΚΑ Νίκου Μανιά (Νικοτσάρας)
- ΟΕΚΑ Νίκου Κουτρούκη (Αραχωβίτης)
- ΟΕΚΑ Μήτσου Τσουτήρα.

Στην Ήπειρο η κατοχική κυριαρχία των οργανώσεων ΕΟΕΑ-ΕΔΕΣ και η γενίκευση της λευκής τρομοκρατίας περιόρισαν καταλυτικά τη συγκρότηση και δράση των ΟΕΚΑ. Κατά τις εκτιμήσεις του στελέχους του ΔΣΕ Γεράσιμου Μαλτέζου, μόλις 26 χωριά της Ηπείρου στήριζαν τους ενόπλους καταδιωκόμενους,⁷⁷ ενώ οι ΟΕΚΑ είχαν ελάχιστη επαφή με την Περιφερειακή Επιτροπή Άρτας ή το Γραφείο Περιφέρειας Ηπείρου του ΚΚΕ.⁷⁸ Έτσι, οι ΟΕΚΑ Ηπείρου παρέμεναν απομονωμένες από

77. Γεράσιμος Μαλτέζος (Τζουμερκιώτης), *Δ.Σ.Ε. Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας (Ζητήματα στρατηγικής και τακτικής της ηγεσίας του)*, Αθήνα 1984, σ. 333.

78. Στο ίδιο, σ. 69.

τα μεγάλα αστικά κέντρα της περιοχής, από τα οποία θα μπορούσαν να αντλήσουν εφόδια και ανθρώπινο δυναμικό.

Σε κάθε περίπτωση, στην περιοχή της Ηπείρου μικρές ΟΕΚΑ έδρασαν στα χωριά της επαρχίας διάφορων νομών, με πολλές από αυτές είτε να διαλύονται μετά από συγκρούσεις με τον αντίπαλο, είτε να αποτραβιούνται τελικώς στον Γράμμο και να συνενώνονται με τα άλλα τμήματα του ΔΣΕ. ΟΕΚΑ Ηπείρου ήταν οι εξής:⁷⁹

- ΟΕΚΑ Κώστα Μίντζα και ΟΕΚΑ Χρήστου Μπάκου στα Τζουμέρκα
- ΟΕΚΑ Κώστα Ράφτη (Νεμέρτσικας) στη Δωδώνη
- ΟΕΚΑ Μήτσου Κύρλα στην περιοχή της Πρέβεζας
- ΟΕΚΑ Πολυχρόνη Βάη (Αχιλλέας Πετρίτης)
- ΟΕΚΑ Ζήση Κυράτσα
- ΟΕΚΑ Κόνιτσας-Ζαγορίου
- ΟΕΚΑ Πωγωνίου
- ΟΕΚΑ Νεγράδων
- ΟΕΚΑ Γιώργη Οικονομίδη στην Αγία Μαρίνα
- ΟΕΚΑ Κώστα Ντάγκα στα Ζαγόρια
- ΟΕΚΑ Αλέκου Πρίφτη στα Γραμμενοχώρια
- ΟΕΚΑ Γεράσιμου Μαλτέζου (Τζουμερκιώτης) στα Παλιούρια.

Στην Εύβοια μια μικρή ΟΕΚΑ αποτελούμενη από 3-4 πρώην αντάρτες του ΕΛΑΣ έκανε την εμφάνισή της, την άνοιξη του 1945, στο χωριό Μύλοι (1).⁸⁰ Επικεφαλής της ομάδας ήταν ο Γιώργος Παπάς.⁸¹ Λίγους μήνες μετά, η ομάδα έπεσε σε ενέδρα χωροφυλάκων έξω από το χωριό Σπαθάρι, με αποτέλεσμα τον θάνατο του Παπά και τη διάλυσή της.⁸² Το άδοξο τέλος της ΟΕΚΑ Παπά θα σηματοδοτήσει και το τέλος της δράσης των ανταρτών στο νησί, έως την άφιξη τμήματος του ΔΣΕ, από τη Στερεά Ελλάδα, τον Νοέμβριο του 1947.⁸³

Με απόφαση του Κώστα Καραγιώργη, επικεφαλής του Κλιμακίου του Γενικού Αρχηγείου Νοτίου Ελλάδας (ΚΓΑΝΕ), ομάδα 59 μαχητών του ΔΣΕ Στερεάς Ελλάδας συγκροτήθηκε για να περάσει στην Εύβοια, με σκοπό την ανασυγκρότηση των κομματικών οργανώσεων του ΚΚΕ στο νησί και την απασχόληση δύναμης, τουλάχιστον μιας ταξιαρχίας, του κυβερ-

79. Στο ίδιο· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 151· Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 65-67.

80. Γρηγόρης Σγάγιας, *Με τον Ανάποδο στην Εύβοια*, Αθήνα, Εντός, 2007, σ. 149.

81. Στο ίδιο, σ. 149.

82. Στο ίδιο.

83. Γ. Σγάγιας, ό.π., σ. 130-134· *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 454.

Χάρτης 5
Εύβοια: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1945-1946

νητικού στρατού.⁸⁴ Την οργάνωση της δύναμης ανέλαβε ο Γιώργος Γούσιας, ο οποίος πέρασε μέσω του χωριού Γλύφα στη θέση «Κοτρώνι» του νησιού.⁸⁵ Αρχικά το τμήμα του ΔΣΕ λειτούργησε και αυτό ως ΟΕΚΑ, εισερχόμενο σε χωριά, συλλέγοντας οπλισμό και εφόδια, και ανασυγκροτώντας τις κομματικές οργανώσεις του ΚΚΕ.⁸⁶ Η σταδιακή του ανάπτυξη μέσω του εκτοπισμού και της λαφυραγωγώγησης του αντιπάλου και μέσω της ενίσχυσής του με ντόπιους μαχητές τού προσέδωσε σταδιακά ισχύ τάγματος, το οποίο οργανώθηκε σε δύο λόχους, τον Ιανουάριο του 1948.⁸⁷

Στην Κεφαλονιά η Αριστερά είχε να αντιμετωπίσει τόσο την καταστολή των κρατικών αρχών όσο και τις παρακρατικές συμμορίες. Στο νησί οι δωσιλογικές ΠΟΚ,⁸⁸ ΣΔΟΚ⁸⁹ και η συμμορία του Ζήση Κουτροκόη⁹⁰

84. Θύμιος Καψής, *ό.π.*, σ. 146-147.

85. Στο ίδιο, σ. 146-147· Γ. Σγάγιας, *ό.π.*, σ. 111, 126-127 και 145.

86. Στο ίδιο, σ. 126-127 και 145-150.

87. Στο ίδιο, σ. 126-127 και 156.

88. ΠΟΚ: Πατριωτική Οργάνωση Κεφαλονιάς.

89. ΣΔΟΚ: Σοσιαλιστική Δημοκρατική Οργάνωση Κεφαλονιάς.

90. Σπύρος Λουκάτος, *Τα χρόνια της Απελευθέρωσης και του Εμφυλίου πολέμου στην Κεφαλονιά και την Ιθάκη*, Αθήνα, Νόβολι, 2012, σ. 38-42.

εξαπέλυσαν τρομοκρατική δράση μηνών μαζί με κρατικές δυνάμεις.⁹¹ Έτσι, οι πρώτες ΟΕΚΑ εμφανίστηκαν στους ορεινούς όγκους του νησιού, τον Σεπτέμβριο του 1946.⁹² Συγκέντρωσαν 60-65 άνδρες συνολικά, με επικεφαλής γνωστά στελέχη του ΚΚΕ και του ΕΛΑΣ.⁹³ Οι ΟΕΚΑ Κεφαλονιάς ήταν τρεις, με διαφορετικά σημεία δράσης:⁹⁴

- Η ΟΕΚΑ Σγούρου-Ματιάτου, με περιοχή δράσης τα Βαλσαμάτα (5), τα Φραγκάτα (7), τα Τρωϊανάτα (6) και το Πανωχώρι (9)
- Η ΟΕΚΑ Αστραπόγιαννου (Γεράσιμος Γρηγοράτος), με περιοχή δράσης την περιοχή της Θηνιάς (8)
- Η ΟΕΚΑ Κουλουμπή-Κουγιανού, με περιοχή δράσης τη Φάλαρη (1) και τη Θηνιά (8).

Οι ΟΕΚΑ οργάνωσαν την έδρα τους στα χωριά Μουζακάτα (4) και Ζερβάτα (3), και διέθεταν βάσεις στην παραλία της Παχιάς Πούντας (10) και στον Αίνο (2).⁹⁵ Από τις αρχές του 1947, οι ΟΕΚΑ του νησιού συνδέθηκαν με την κεντρική καθοδήγηση του ΚΚΕ στην Κεφαλονιά, ενώ απέκτησαν και κεντρικό πολιτικό επίτροπο, τον Διονύση Μαρκουλάτο.⁹⁶

Οι ΟΕΚΑ της Κεφαλονιάς, όπως και μετέπειτα ο ΔΣΕ Κεφαλονιάς, αποκομμένες τελείως από τον ηπειρωτικό κορμό της χώρας και από άλλους αντάρτικους σχηματισμούς, στηρίζονταν κυρίως σε χωριά του νησιού για τρόφιμα, ιματισμό και άλλα εφόδια, ενώ για τον εξοπλισμό τους πηγή υπήρξε αποκλειστικά η λαφυραγώγηση του αντιπάλου.⁹⁷ Για τον επισιτισμό και την υπόδησή τους δέχονταν εφόδια αρχικά ως δωρεές των κατοίκων, ενώ μετά τον σχηματισμό τους ως ΔΣ Κεφαλονιάς οργάνωσαν κάποια περιορισμένη επιμελητεία, προχωρώντας και σε περιορισμένης κλίμακας επιτάξεις.

Στη Σάμο και την Ικαρία, για τους ίδιους λόγους που περιεγράφηκαν παραπάνω, οι πρώτες ΟΕΚΑ έκαναν την εμφάνισή τους λίγο μετά τη Συνθήκη της Βάρκιζας. Στη Σάμο εμφανίστηκαν ήδη από τον Σεπτέμβριο του 1945.⁹⁸ Πρόκειται για μια αρκετά μεγάλη ομάδα ανταρτών, αποτελούμενη

91. Στο ίδιο, σ. 44-45.

92. Στο ίδιο, σ. 258-259.

93. Στο ίδιο, σ. 258-259.

94. Στο ίδιο, σ. 260.

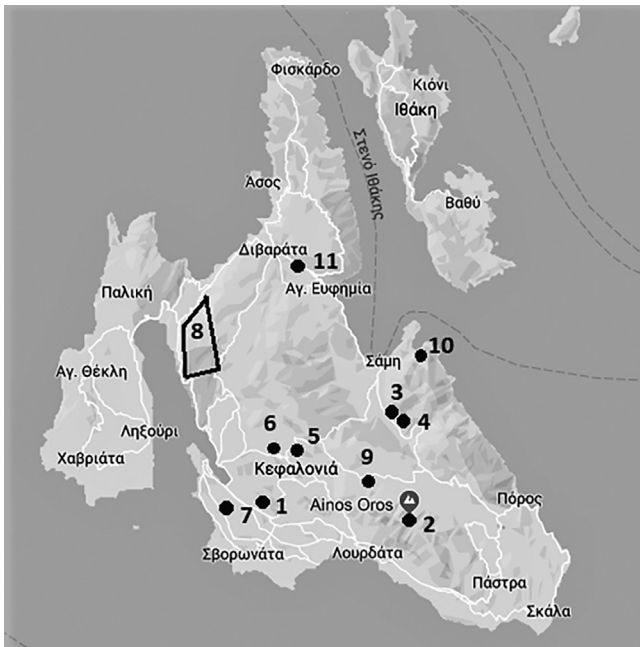
95. Στο ίδιο, σ. 260.

96. Στο ίδιο, σ. 261.

97. Στο ίδιο, σ. 265.

98. Γιώργος Μαργαρίτης, *Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου*, τ. 2B, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2002, σ. 424-425.

Χάρτης 6
Κεφαλονιά: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1945-1946

από 60-70 μέλη, που εμφανίστηκε στο ύψωμα του Προφήτη Ηλία.⁹⁹ Τον Απρίλιο του 1947 εμφανίστηκαν ογκώδεις ΟΕΚΑ στα δύο μεγάλα βουνά του νησιού, Κέρκη και Καρβούνη.¹⁰⁰ Οι ομάδες αυτές υπήρξαν από την αρχή σχετικά πολυάριθμες, καθώς από τα τέλη του 1944 ξεκίνησαν να επιστρέφουν στον τόπο τους δεκάδες Σαμιώτες, πρώην στρατιώτες του ελληνικού στρατού στην Αίγυπτο, και μέλη της ΑΣΟ (Αντιφασιστική Στρατιωτική Οργάνωση).¹⁰¹ Έτσι, μεγάλο μέρος των ενόπλων του νησιού ήταν εμπειροπόλεμοι, γνώριζαν τη στρατιωτική πειθαρχία και είχαν στενούς ιδεολογικούς δεσμούς με το ΕΑΜ και το ΚΚΕ. Η δράση των ΟΕΚΑ οργανώνεται και συντονίζεται καλύτερα μετά την επίσκεψη του Γιάννη Σαλά¹⁰² στο νησί, τον Ιούνιο του 1947.¹⁰³ Σε σύσκεψη, στην οποία έλαβαν μέρος οι Γ. Σαλάς, Χαράλαμπος Θεοδοσίου (γραμματέας

99. Στο ίδιο, σ. 424-425.

100. Ο αγώνας του ΔΣΕ στη Σάμο, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2004, σ. 40.

101. Στο ίδιο, σ. 28· Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 91.

102. Στέλεχος του ΚΚΕ και ιδεολογικός καθοδηγητής της ΑΣΟ.

103. Ο αγώνας του ΔΣΕ, ό.π., σ. 32· Γ. Μαργαρίτης, ό.π., τ. 2Β, σ. 426.

ΚΚΕ Σάμου) και Γιάννης Ζαφείρης (γραμματέας ΑΚΕ Σάμου), αποφασίστηκε η αντικατάσταση του Θεοδοσίου από τον Σαλά, η οργάνωση των ΟΕΚΑ σε ενιαίο σώμα, ενώ υπερψηφίστηκε η γραμμή του ΚΚΕ για συνδυασμό της ένοπλης πάλης με τη νόμιμη.¹⁰⁴ Ως έδρα των ΟΕΚΑ επελέγη η περιοχή «Τσακαλάκι» του Καρβούνη και ως στρατιωτικός υπεύθυνος ο συνταγματάρχης του στρατού Μέσης Ανατολής και στέλεχος της ΑΣΟ και του ΚΚΕ Γιάννης Μαλαγάρης.¹⁰⁵

Σε ό,τι αφορά την τροφοδοσία των ΟΕΚΑ Σάμου, αυτή στηρίχθηκε στα χωριά του νησιού που στήριζαν το κίνημα της ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης και βρίσκονταν πλησιέστερα στους ορεινούς όγκους του νησιού. Τέτοια χωριά του νησιού υπήρξαν τα παρακάτω:

- Μαραθόκαμπος (1)
- Προφήτης Ηλίας (2)
- Μανολάτες (3)
- Μαρμαράκια (4)
- Αη-Λιάς – Πεταλάκια (5).

Τα χωριά αυτά προμήθευαν τις ΟΕΚΑ με τρόφιμα, είδη υπόδησης και ιματισμού, και παρείχαν σπίτια για την ανάπαυση και την ανάρρωση των ανταρτών. Καθώς οι δυνάμεις των ΟΕΚΑ διευρύνονταν στο νησί, η τροφοδοσία τους καθίστατο προβληματική. Για την επίλυση του προβλήματος «επιστρατεύθηκαν» οι κομματικές οργανώσεις του ΚΚΕ και του ΑΚΕ στη συνοικία των Έξι Γειτονιών του Βαθιού και ο συνοικισμός των Κοντακείων.¹⁰⁶

Στην Ικαρία, όπου η κρατική και παρακρατική τρομοκρατία υπήρξε σαφώς πιο περιορισμένη, η Νομαρχιακή Επιτροπή του ΚΚΕ αποφάσισε, τον Απρίλιο του 1946, να οργανώσει αποστολές στην Εύβοια και σε άλλα μέρη της Ελλάδας, για όσους επιθυμούσαν να προχωρήσουν στην ένοπλη δράση.¹⁰⁷ Η συγκεκριμένη απόφαση κινήθηκε στη λογική ότι το νησί ήταν μικρό και δεν θα μπορούσε να «σηκώσει» πολλούς αντάρτες, αλλά και στο γεγονός ότι ελάχιστα γερμανικά όπλα μπορούσαν να βρεθούν εκεί προς χρήση.¹⁰⁸ Παρ' όλα αυτά, λόγω πρακτικών δυσκολιών, δεν συγκροτήθηκε ομάδα· η πρώτη και μοναδική ΟΕΚΑ του νησιού, που αργότερα διευρύνθηκε και αποτέλεσε τον ΔΣ Ικαρίας, βγήκε στα ορεινά

104. *Ο αγώνας του ΔΣΕ*, ό.π., σ. 33-35.

105. *Στο ίδιο*, σ. 35.

106. *Στο ίδιο*, σ. 42.

107. Στεφανής Παπαγεωργιάκης, *Η Ικαρία στη θύελλα*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2003, σ. 14.

108. *Στο ίδιο*, σ. 14.

Χάρτης 7 Σάμος: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1947

του χωριού Ξυλοσύρτης το καλοκαίρι του 1946 στηριζόμενη για τον εφοδιασμό της στην ισχυρή κομματική οργάνωση του χωριού.¹⁰⁹ Την έξοδο της ΟΕΚΑ ακολούθησε απόφαση της Νομαρχιακής Επιτροπής του ΚΚΕ «να στηρίξει, να περιφρουρήσει και να εξυπηρετήσει τους παράνομους ενόπλους του νησιού, με κάθε μέσο».¹¹⁰

Στη Λέσβο η άνοιξη του 1946 έφερε την εξάπλωση και επέκταση της λευκής τρομοκρατίας οδηγώντας στην παρανομία δεκάδες ηγετικά στελέχη της Αριστεράς.¹¹¹ Στις 29 Αυγούστου 1946, τρεις ημέρες πριν το δημοψήφισμα για το πολιτειακό, οι ΟΕΚΑ του νησιού εμφανίστηκαν μαζικά, προφανώς κατόπιν συνεννόησης.¹¹² Η πρώτη εμφάνιση έγινε στο χωριό Κάτω Τρίτος και οι υπόλοιπες ΟΕΚΑ είχαν δράση στις εξής περιοχές:¹¹³

- ΟΕΚΑ Μανώλη Καρακώστα στο χωριό Βόρος (1)
- ΟΕΚΑ Αντώνη Αγρίτη στην περιοχή «Καμπιά» της Αγιάσου (2)
- ΟΕΚΑ Γ. Σκοπελίτη στη Γέρα (3).

109. Στο ίδιο, σ. 62.

110. Στο ίδιο, σ. 22.

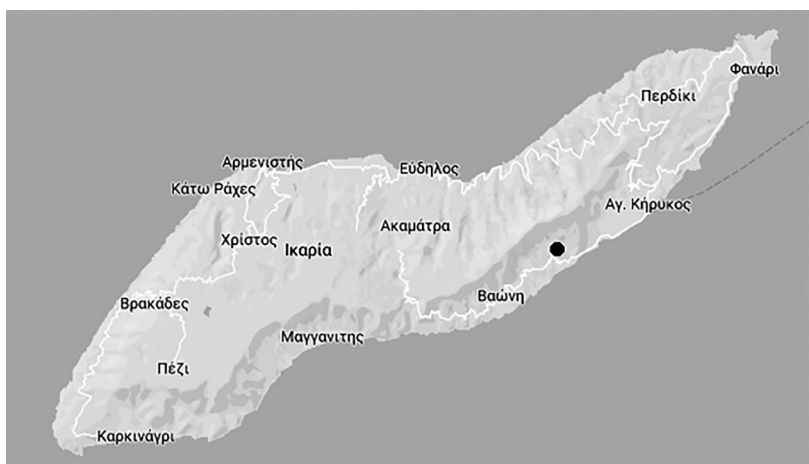
111. Βασίλης Καλογεράς, Παναγιώτης Κουτσούδης, *Δημοκρατικός Στρατός Λέσβου*, Αθήνα, Εντός, 2002, σ. 24.

112. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 151.

113. Στο ίδιο, σ. 152· Β. Καλογεράς, Π. Κουτσούδης, ό.π., σ. 26· Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 90.

Χάρτης 8
 Ικαρία: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1946

Όπως συνέβη στις περισσότερες περιπτώσεις, οι ΟΕΚΑ της Λέσβου εμφανίστηκαν και αυτές στις ορεινές και περισσότερο δυσπρόσιτες περιοχές του νησιού, ενώ για τον εφοδιασμό, την τροφοδοσία και την ενίσχυσή τους στηρίζονταν στα χωριά και τις τοπικές κοινότητες, όπου η πολιτική παράδοση του ΚΚΕ, του ΑΚΕ και της ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης υπήρχε ακόμη.

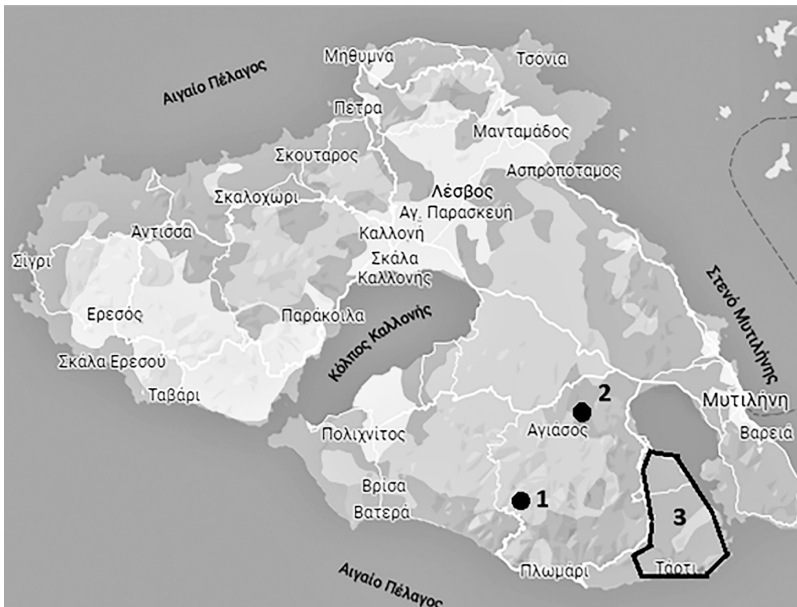
Στη Χίο μια μικρή ΟΕΚΑ με επικεφαλής τον Γιάννη Ψωράκη εμφανίστηκε στις 4 Δεκεμβρίου 1947 στα ορεινά του νησιού, πολύ καθυστερημένα σε σχέση με τις υπόλοιπες ΟΕΚΑ της ηπειρωτικής Ελλάδας και των νησιών.¹¹⁴ Η ομάδα προσπάθησε να αναπτύξει μαχητική δράση και έφθασε να αριθμεί περίπου 20 μαχητές, που μετονομάστηκαν σε ΔΣ Χίου. Διαλύθηκαν λίγους μήνες μετά, λόγω της μικρής στήριξης των χωριών και κοινοτήτων, των αδύναμων οργανώσεων του ΚΚΕ και της απουσίας μεγάλων ορεινών όγκων, δασών ή άλλων γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών που ευνοούν τον ανταρτοπόλεμο.

Στη Λευκάδα μικρή ανταρτο-ομάδα με επικεφαλής τον καπετάνιο του ΕΛΑΣ Πάνο Γιαννούλη έκανε την εμφάνισή της στα ορεινά του νησιού, τον Απρίλιο του 1946.¹¹⁵ Η ΟΕΚΑ διατηρούσε σημαντική επαφή με τις οργανώσεις του ΚΚΕ σε διάφορα χωριά όπως και με την πόλη της Λευκάδας, ωστόσο λόγω της περιορισμένης δυνατότητας δράσης της στο

114. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 459.

115. Τάσος Κονιδάρης, *Η Λευκάδα στη σκιά του Εμφυλίου Πολέμου*, Αθήνα, Σιδέρης, 1986, σ. 160-161.

Χάρτης 9
Λέσβος: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1946

νησί εξαναγκάστηκε να περάσει στην περιοχή του Ξηρομέρου, όπου τον Μάρτιο του 1947 ενώθηκε και με άλλους αγωνιστές της περιοχής φθάνοντας τους 40 περίπου μαχητές.¹¹⁶ Μετονομάστηκε αργότερα σε ΔΣΕ Λευκάδας-Ξηρομέρου, ωστόσο καταστράφηκε σύντομα στη μάχη της περιοχής της Πούντας χάνοντας τα περισσότερα στελέχη της.

Στην περιοχή, τέλος, της Κρήτης μια σειρά από λόγους συντέλεσαν στην αδυναμία δημιουργίας και εκτενούς δράσης ΟΕΚΑ. Καταρχάς η Κρήτη παρέμεινε υπό γερμανική Κατοχή για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από ό,τι η υπόλοιπη Ελλάδα, γεγονός που περιόριζε τη δράση του ΕΑΜ και του ΚΚΕ. Παράλληλα, η πρώην βενιζελική παράταξη διέθετε ισχυρό έρεισμα, ενώ ήδη από την περίοδο της Κατοχής είχε οργανώσει σημαντικά ένοπλα σώματα, όπως την Εθνική Οργάνωση Κρήτης (ΕΟΚ). Τα σώματα αυτά, κυρίως ομάδες αποτελούμενες από μεγάλες οικογένειες, μετεξελίχθηκαν σε σημαντικό βαθμό σε παραστρατιωτικά σώματα.¹¹⁷ Άλλος σημαντικός αποτρεπτικός παράγοντας υπήρξε η πα-

116. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 453.

117. Μιχάλης Κοκολάκης, *Ανατολική Κρήτη – Κατοχή – Αντίσταση – Εμφύλιος*, Αθήνα, Γνώσεις, 1990, σ. 276.

ράδοση της ένοπλης βεντέτας μεταξύ μεγάλων οικογενειών της Κρήτης, γεγονός που περιόριζε σημαντικά την ενοποίηση ενόπλων κάτω από την ίδια πολιτική και ιδεολογική ταυτότητα.¹¹⁸

Στην ανατολική Κρήτη οι πρώτες ΟΕΚΑ εμφανίστηκαν στις αρχές της άνοιξης του 1947, γύρω από το όρος Δίκητη (1) και τα χωριά Ανατολή (2), Κρούστα (3), Μάλες (4) και Καλαμαύκα (5), αριθμώντας 40-50 αντάρτες, πρώην μέλη και στελέχη του ΕΛΑΣ και του ΚΚΕ.¹¹⁹ Οι παραπάνω ομάδες υποστηρίζονταν και εφοδιάζονταν ενεργά από τις εδαφικές ΚΟΒ των παραπάνω περιοχών με όσπρια, κρέας και παξιμάδια.¹²⁰ Σημαντική βοήθεια στις παραπάνω ΟΕΚΑ προσέφερε η Κομματική Οργάνωση Λασιθίου του ΚΚΕ, η οποία καθοδηγούσε και τους παράνομους κομματικούς πυρήνες του στρατοπέδου σκαπανέων στον Άγιο Νικόλαο.¹²¹

Την άνοιξη του 1947, στον νομό Λασιθίου έφθασε το στέλεχος του ΚΚΕ Γιώργος Σμπώκος μεταφέροντας την εντολή του Πολιτικού Γραφείου για ανασυγκρότηση των κομματικών οργανώσεων και ενίσχυση των ΟΕΚΑ.¹²² Οι αναδιοργανώσεις στις εδαφικές ΚΟΒ επέδρασαν θετικά στην ανάπτυξη και τη δράση των ανταρτών, ενώ γνωρίζουμε ότι και η Κομματική Οργάνωση Λασιθίου διέθετε, στις αρχές του 1947, αναλυτικές λίστες με τα μέλη των ΟΕΚΑ και είχε τακτική επαφή μαζί τους.¹²³ Απόρροια αυτής της εξέλιξης υπήρξαν δύο περιστατικά:¹²⁴ Πρώτον, η συντονισμένη απόδραση 68 σκαπανέων από το στρατόπεδο του Αγίου Νικολάου, με την έγκριση και καθοδήγηση της Κομματικής Οργάνωσης Λασιθίου και των ΟΕΚΑ υπό τον Γιάννη Ποδιά, στις 17 Απριλίου 1947. Οι δραπέτες μεταφέρθηκαν στο όρος Δίκητη και πλαισίωσαν τις ΟΕΚΑ. Δεύτερον, η αιφνιδιαστική είσοδος της ΟΕΚΑ Ποδιά στην Ιεράπετρα, στις 9 Μαΐου 1947. Αυτές υπήρξαν οι πρώτες και οι τελευταίες σημαντικές επιτυχίες των ΟΕΚΑ της ανατολικής Κρήτης, καθώς εναντίον τους κινήθηκαν μεγάλες δυνάμεις Χωροφυλακής και παρακρατικών συμμοριών οδηγώντας στη σταδιακή εξόντωση και τη διαφυγή, όσων κατόρθωσαν να γλιτώσουν, στην κεντρική και δυτική Κρήτη.

Στη δυτική Κρήτη τέσσερεις μεγάλες ΟΕΚΑ έκαναν την εμφάνισή

118. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 2Β, σ. 446.

119. Μ. Κοκολάκης, *ό.π.*, σ. 245, 253· Λευτέρης Ηλιάκης, *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Κρήτη*, Αθήνα 2002, σ. 267.

120. Στο ίδιο, σ. 253.

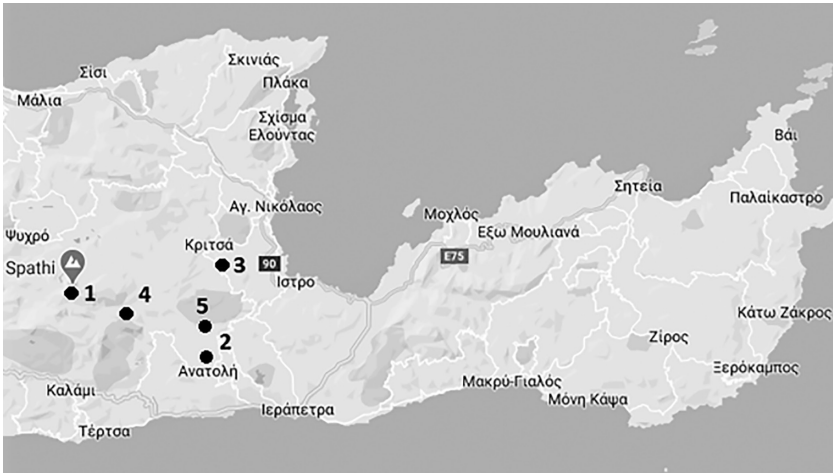
121. Στο ίδιο, σ. 244-245.

122. Στο ίδιο, σ. 243.

123. Στο ίδιο, σ. 250.

124. Στο ίδιο, σ. 246 και 255.

Χάρτης 10
Ανατολική Κρήτη: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1946-1947

τους την άνοιξη του 1947 αναπτύσσοντας σημαντική δράση και αφοπλίζοντας σταθμούς της Χωροφυλακής στον Αποκορώννα, τον Σελίνο, την Κάνδανο και τον Θέρισσο.¹²⁵ Πρόκειται για τις εξής:¹²⁶

- ΟΕΚΑ Χανίων (1)
- ΟΕΚΑ Σελίνου (2)
- ΟΕΚΑ Γιώργου Κοδέλα στον Κίσαμο (3)
- ΟΕΚΑ Γιάννη Μπαντούρη στο οροπέδιο Ομαλού και στην Κυδωνία (4).

Από τον Ιούλιο του 1947 οι ΟΕΚΑ της Κρήτης συνενώθηκαν και μετονομάστηκαν σε ΔΣΕ Κρήτης, με διοικητή τον Μανώλη Σιγανό και Πολιτικό Επίτροπο τον Γιάννη Μανούσακα.¹²⁷ Στο μέγιστο της ανάπτυξής του ο ΔΣΕ Κρήτης συσπείρωσε 200-220 μαχητές και μαχήτριες, για να περάσει σταδιακά στην ύφεση και τη διάλυσή του μετά τη μάχη της Σαμαριάς.¹²⁸

Ξεχωριστή περίπτωση υπήρξε αυτή της ΟΕΚΑ Σπύρου Ματαράγκα. Συγκροτήθηκε στον Πειραιά τον Σεπτέμβριο του 1946 και επιχείρησε να περάσει στην ορεινή Ναυπακτία και να ξεκινήσει την ένοπλη δράση.¹²⁹ Αιχμαλωτίστηκε ολόκληρη κοντά στο χωριό Δερβέικιστα και ο Ματαρά-

125. Λ. Ηλιάκης, *ό.π.*, σ. 9, 23, 48 και 54 .

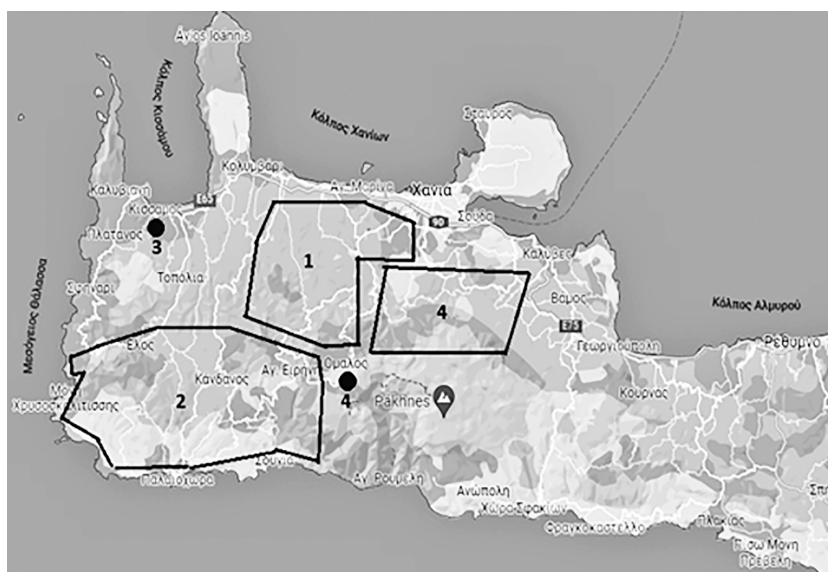
126. Στο ίδιο, σ. 9, 23, 48, 54, 267· Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, σ. 446-449.

127. Λ. Ηλιάκης, *ό.π.*, σ. 51.

128. Στο ίδιο, σ. 167.

129. Α. Θεοχάρης, *ό.π.*, σ. 115.

Χάρτης 11
Δυτική Κρήτη: χωριά-έδρες των ΟΕΚΑ, 1946-1947

γκας καταδικάστηκε σε θάνατο από το Στρατοδικείο Μεσολογγίου και εκτελέστηκε στις 4 Δεκεμβρίου 1948.

Στις περιπτώσεις των ΟΕΚΑ που εξετάστηκαν, οι ημερομηνίες εμφάνισής τους ποικίλλουν, όμως η περίοδος μαζικής συγκρότησής τους εντοπίζεται στο διάστημα μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας έως και το καλοκαίρι του 1946.¹³⁰ Όπως φαίνεται τόσο από την απουσία σχετικού αρχειακού υλικού όσο και από τη διαφορετική αντιμετώπισή τους από τις εδαφικές οργανώσεις του ΚΚΕ, αρχικά δεν υπήρχε ενιαία πολιτική γραμμή για τη σύσταση και τη δράση τους, αλλά αυτές αποτέλεσαν κυρίως αυθόρμητες κινήσεις των διωκόμενων αγωνιστών και κομμουνιστών της περιόδου.¹³¹ Κάποιες οργανώσεις τις υποστήριζαν ενεργά με πολεμικό υλικό, άνδρες και άλλα εφόδια,¹³² ενώ άλλες υποβάθμισαν σημαντικά τον ρόλο τους όντας στραμμένες στη γραμμή της δημοκρατικής ομαλοποίησης που προωθούσε

130. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 148.

131. Στο ίδιο, σ. 148.

132. Τάκης Μπουρλίδης, *Από το Γράμμο στα Καρπάθια της Ρουμανίας*, Θεσσαλονίκη, Κώδικας, 2006, σ. 13.

η 2η Ολομέλεια. Ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές οι ΟΕΚΑ δέχονταν τρόφιμα, πληροφορίες και καταλύματα από τις εδαφικές οργανώσεις.¹³³

Οι ΟΕΚΑ διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, μπορούν, ωστόσο, να καταταχθούν σε δύο κατηγορίες: α) σε εκείνες που συγκροτήθηκαν αυθόρμητα και για λόγους επιβίωσης των μελών τους, λόγω της έντασης της λευκής τρομοκρατίας και της έκτασης των δικαστικών διώξεων· β) σε εκείνες που συγκροτήθηκαν με κομματική εντολή και οι οποίες εμφανίζονται, χρονολογικά, σχετικά μεταγενέστερα.

Οι περισσότερες ΟΕΚΑ αποτελούνταν από 7-10 μαχητές, συγκεντρωμένους υπό τη διοίκηση κάποιου εμπειροπόλεμου στελέχους του ΕΛΑΣ ή/και του ΚΚΕ. Στη συντριπτική τους πλειονότητα, οι ΟΕΚΑ ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με κάποιον ορεινό και επαρχιακό γεωγραφικό τόπο, χώρο δράσης και ανάπτυξης τους, αλλά και πηγή τροφοδοσίας, ανάπαυσης και συλλογής πληροφοριών. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι ΟΕΚΑ συνδέονταν πολύ στενά με τις τοπικές οργανώσεις του ΕΑΜ και του ΚΚΕ, όπως και με τις οργανώσεις της Αυτοάμυνας, ενώ δεν λείπουν και οι περιπτώσεις που οι ΟΕΚΑ συνέβαλαν καταλυτικά στην ανάπτυξή τους.

Ο οπλισμός των ΟΕΚΑ αποτελούνταν κυρίως από γερμανικά και ιταλικά ατομικά όπλα του Β' Παγκοσμίου πολέμου, που δεν είχαν παραδοθεί με τη Συμφωνία της Βάρκιζας. Σπανιότερα οι ομάδες είχαν στη διάθεσή τους κάποιο μυδράλιο ή ομαδικό όλμο.¹³⁴ Ο οπλισμός αυτός εμπλουτιζόταν συνήθως με πιο σύγχρονα όπλα, λάφυρα από τις συμπλοκές τους με τη Χωροφυλακή και τις παρακρατικές συμμορίες. Σε ό,τι αφορά τα τρόφιμα και τα διάφορα άλλα εφόδια, οι ΟΕΚΑ τροφοδοτούνταν αρχικά σχεδόν αποκλειστικά από τις οικογένειες των μελών τους ή από τις τοπικές οργανώσεις του ΚΚΕ και του ΕΑΜ, του χώρου δράσης τους, και σπανιότερα από εφόδια που έβρισκαν μετά τις συμπλοκές τους με τις εχθρικές δυνάμεις.¹³⁵ Πολλές ΟΕΚΑ αντιμετώπιζαν σημαντικές ελλείψεις τροφίμων και ειδών υπόδησης και ιματισμού,¹³⁶ ενώ όσες ανέπτυξαν αξιόλογη επιθετική δράση λειτουργούσαν με σχετική επάρκεια υλικών μέσων.¹³⁷

Στα μέσα του 1946, περίπου 80.000 πολίτες της χώρας βρισκόνταν υπό διωγμό έχοντας καταφύγει κυρίως στην ύπαιθρο και πολλοί σε διάφορες ΟΕΚΑ.¹³⁸ Οι ΟΕΚΑ διεξήγαγαν, έως τον Μάρτιο του 1946, αμυντικό

133. *Δοκίμιο Ιστορίας*, ό.π., σ. 148.

134. Τ. Μπουρλίδης, ό.π., σ. 13· Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 20.

135. Γ. Βουλουμάνος, ό.π., σ. 167-170.

136. Ν. Κυρίτσης, ό.π., σ. 23.

137. Γ. Μαργαρίτης, ό.π., τ. 1Β, σ. 252.

138. Γ. Μαργαρίτης, ό.π., τ. 1Α, σ. 184.

κυρίως πόλεμο. Μέχρι τότε πολλές εξοντώθηκαν, άλλες αυτοδιαλύθηκαν λόγω έλλειψης υλικών μέσων επιβίωσης, ενώ πολλές ακόμα απομονώθηκαν εκουσίως από τις τοπικές κοινότητες για λόγους αυτοπροστασίας.¹³⁹ Παράλληλα, έως τον Μάρτιο του 1946, οι περισσότερες ΟΕΚΑ απέφευγαν τη δημόσια παρουσία και την ανάπτυξη πολιτικής προπαγάνδας, ενώ η επαφή με τον ντόπιο πληθυσμό γινόταν κυρίως μυστικά. Όταν οι ΟΕΚΑ ξεκίνησαν να απευθύνονται στις τοπικές κοινότητες και δεν στρατολογούσαν μόνο όσους έβγαιναν αυτοβούλως στο βουνό, συνήθως υπήρχε πλέον η κομματική αποδοχή και σύνδεση. Μοναδικές περιπτώσεις δημόσιας εμφάνισης ΟΕΚΑ χωρίς κομματική σύνδεση είναι αυτές του Κώστα Ξυδέα στην Πελοπόννησο και του Νάκου Μπελλή στη Ρούμελη.

Έως τον Μάρτιο του 1946, οι ΟΕΚΑ που κατόρθωσαν να επιβιώσουν, είχαν πια διογκωθεί σε αριθμό κυρίως λόγω της έντασης της τρομοκρατίας. Την άνοιξη του 1946, το Γενικό Επιτελείο Στρατού υπολόγιζε τους μαχητές των ΟΕΚΑ σε 2.650 πανελλαδικώς, σε 10 περιοχές της επικράτειας.¹⁴⁰ Τον Μάρτιο του 1946, οι διάφορες ΟΕΚΑ ξεκίνησαν προσπάθειες για συντονισμό της δράσης τους και πέρασαν σταδιακά από το στάδιο της άμυνας σε αυτό της ένοπλης αναμέτρησης, απηχώντας προφανώς την αλλαγή πολιτικής στάσης του ΚΚΕ, που μετατοπίζεται σημαντικά από τη θέση της «αυτοσυγκράτησης» στην επιθετική ανταπάντηση.¹⁴¹ Σε αυτό καταλυτικό παράγοντα διαδραμάτισε και η δυνατότητα στρατολόγησης και εκπαίδευσης μαχητών στο Μπούλες και το Ρουμπίκ της Γιουγκοσλαβίας, όπως και σε άλλες περιοχές της υπεριορίας. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους οι ΟΕΚΑ μετασχηματίστηκαν σε Αρχηγεία και Συγκροτήματα, και οι αντάρτικες δυνάμεις αυξήθηκαν σε 5.000 μαχητές πανελλαδικά.¹⁴² Τον Μάρτιο του 1946 έγιναν μόνο 8 μεγάλες επιθέσεις των ΟΕΚΑ σε σταθμούς της Χωροφυλακής, ενώ τον Αύγουστο του ίδιου έτους διενεργήθηκαν 118 ανάλογες επιχειρήσεις.¹⁴³ Ξεκίνησαν, επίσης, οι εκτεταμένες δημόσιες εμφανίσεις των ΟΕΚΑ σε διάφορα χωριά και κωμοπόλεις, και η προπαγάνδισή της δράσης τους.¹⁴⁴

139. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 263.

140. Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 97· *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας. Συλλογή κειμένων και έγγραφα από το Αρχείο του ΚΚΕ*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2016, σ. 149.

141. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 263.

142. *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας, ό.π.*, σ. 149· Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 97· Γ. Σγάγιας, *ό.π.*, σ. 93· Β. Αποστολόπουλος, *ό.π.*, σ. 21· Α. Καμαρινός, *ό.π.*, σ. 131-132, 145· Τ. Ψημμένος, *ό.π.*, σ. 33.

143. *Δημοκρατικός Στρατός Ελλάδας, ό.π.*, σ. 149-150.

144. Ενδεικτικά, μαρτυρία του Τ. Γεωργούλια στον γράφοντα, 2006.

Με τη μετατόπιση του ΚΚΕ προς την κατεύθυνση της ένοπλης δράσης, οι τοπικές οργανώσεις του κόμματος και όσες οργανώσεις του ΕΑΜ εξακολουθούσαν να λειτουργούν στράφηκαν ενεργητικά στην υλική στήριξη των ΟΕΚΑ, στην παροχή πληροφοριών προς αυτές και στη διοχέτευση εθελοντών.¹⁴⁵ Το καθήκον της τροφοδοσίας αναλάμβανε συνήθως το κλιμάκιο της Λαϊκής Αυτοάμυνας κάθε χωριού, ενώ η επαφή με τους αντάρτες πραγματοποιούνταν μέσω έμπιστων προσώπων που λειτουργούσαν ως σύνδεσμοι. Συνήθως οι ΟΕΚΑ ειδοποιούσαν μερικές ώρες πριν την άφιξή τους σε κάποιο κατοικημένο χώρο τις τοπικές οργανώσεις και ενημέρωναν για τις ανάγκες τους σε τρόφιμα, ιματισμό, φάρμακα και πολεμικό υλικό.

Από τη δική τους πλευρά οι κομματικές οργανώσεις απεύθυναν κάλεσμα στον τοπικό πληθυσμό για συλλογή των ειδών που χρειάζονταν, προφανώς με την εξαίρεση του πολεμικού υλικού, είτε, σε σπανιότερες περιπτώσεις, αντλούσαν τα χρειώδη από κάποια δική τους αποθήκη. Μετά την αποκατάσταση της επαφής τους με το ΚΚΕ (μέσα 1946), οι ΟΕΚΑ εισέρχονταν συνήθως φανερά στα χωριά που έλεγχαν. Καλούσαν τον ντόπιο πληθυσμό δημόσια, για να απευθύνουν κάλεσμα στρατολογίας, να εξηγήσουν την πολιτική τους θέση και τις συνθήκες που επέβαλαν τον ένοπλο αγώνα, και σε ορισμένες περιπτώσεις για να απευθύνουν αίτημα βοήθειας προς την τοπική κοινότητα. Τέτοιες δημόσιες εμφανίσεις είχαν πραγματική ή σε ορισμένες περιπτώσεις φαινομενική απήχηση στην κοινότητα. Ο ντόπιος πληθυσμός, μέρος του οποίου συνδεόταν οικογενειακά με μέλη των ΟΕΚΑ, αναλάμβανε την παροχή και ορισμένων υπηρεσιών, όπως η επιδιόρθωση των ρούχων και των υποδημάτων, το ζύμωμα ψωμιού, η παροχή καταλυμάτων, ακόμα και την παροχή ιατρικής βοήθειας, σε περίπτωση που το χωριό διέθετε γιατρό ή/και φάρμακα.¹⁴⁶

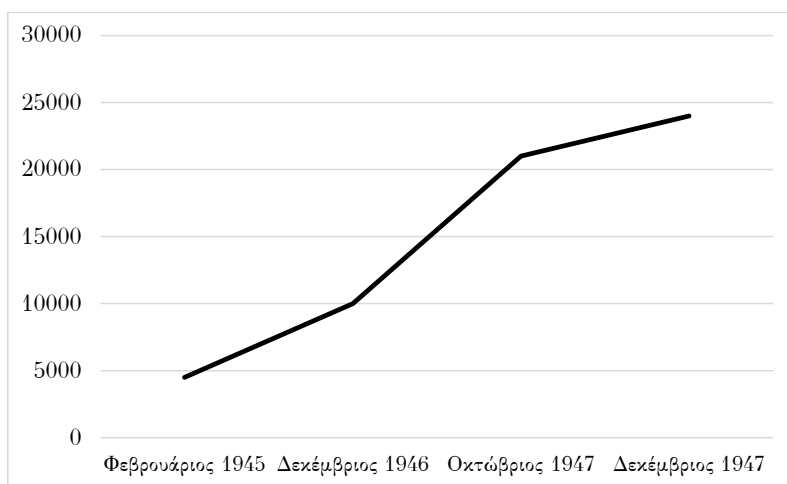
Παράλληλα, και οι ΟΕΚΑ επεδίωκαν να προσφέρουν παροχές προς τον ντόπιο πληθυσμό λειτουργώντας σε αρκετές περιπτώσεις ως δημόσιοι θεσμοί, εκεί που το κράτος αδιαφορούσε ή δεν επιθυμούσε να εμπλακεί. Καταρχάς προστάτευαν, στο μέτρο του δυνατού, τις τοπικές κοινότητες από το πλιάτσικο και τη βία των παρακρατικών συμμοριών και κάποτε τιμωρούσαν, πολλές φορές σκληρά, τους ντόπιους πρώην συνεργάτες των κατακτητών ή των παρακρατικών συμμοριών. Σε περιπτώσεις που οι ΟΕΚΑ καταλάμβαναν αποθήκες της UNRRA, μέρος των τροφίμων μοιραζόταν στους δικαιούχους είτε σε ολόκληρη την κοινότητα για την ανακούφισή της από την πείνα και τη φτώχεια. Τέλος, έχουν εντοπιστεί και περιπτώσεις που γιατροί, μέλη

145. Ενδεικτικά, βλ. Α. Θεοχάρης, *ό.π.*, σ. 130· *Εγώ είμαι ο Νάκος*, *ό.π.*, σ. 93, 98.

146. Κ. Πεντεδέκας, *ό.π.*, σ. 35.

Διάγραμμα 1
Ανάπτυξη δυνάμεων ΟΕΚΑ 1945-1947

Πηγή: Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 542286,
βλ. *Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ*, ό.π., τ. Β2, σ. 159.

των ΟΕΚΑ, παρείχαν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στον ντόπιο πληθυσμό. Ήταν σαφής η ανάγκη της δημιουργίας ενός «οικονομικού χώρου»,¹⁴⁷ ο οποίος θα υποστήριζε υλικά και τεχνικά τη δράση και την επιβίωση των ΟΕΚΑ. Μονόδρομος προς αυτήν την κατεύθυνση υπήρξε η ενεργός επιθετική δράση ενάντια στις τοπικές παρακρατικές συμμορίες και τη Χωροφυλακή, το ξερίζωμα όλων των κρατικών θεσμών, η αντικατάστασή τους με λαϊκές επιτροπές και όργανα, και βέβαια η δημόσια παρουσία στον χώρο.

Στο ζήτημα της τροφοδοσίας αλλά και της αντικατάστασης των κρατικών θεσμών οι τοπικές αποθήκες της UNRRA, που βρίσκονταν σε διάφορες κωμοπόλεις και μεγάλα χωριά της επαρχίας, αποτέλεσαν προνομιακό στόχο των ΟΕΚΑ σε όλη τη χώρα. Στη μεταπολεμική Ελλάδα μέρος της οικονομικής, μη στρατιωτικής βοήθειας, που αρχικά στόχευε στην ανοικοδόμηση, την περίθαλψη και την αποκατάσταση της χώρας και των πολιτών της προερχόταν από την UNRRA. Βασικοί χρηματοδότες της UNRRA υπήρξαν οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία και ο Καναδάς. Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, τη βοήθεια που διατέθηκε στην Ελλάδα από την UNRRA, έγγραφα των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών αποκαλύπτουν ότι αυτή ανήλθε συνολικά

147. Γ. Μαργαρίτης, ό.π., τ. 1Α, σ. 207.

σε 535.000.000 δολάρια στο διάστημα Ιούνιος 1946 – Φεβρουάριος 1947,¹⁴⁸ ενώ μια έκθεση του 1952 αναφέρει την παροχή ειδών αξίας 212.500.000 δολαρίων στο διάστημα 1946-1948.¹⁴⁹ Η βοήθεια έλαβε τη μορφή αποστολής ρουχισμού, τροφίμων, φαρμάκων, εργαλείων, μηχανών, οχημάτων και διάφορων άλλων εφοδίων που θεωρούνταν απολύτως απαραίτητα για την αναδιοργάνωση του παραγωγικού ιστού της χώρας.¹⁵⁰ Στην Ελλάδα η διαχείριση της βοήθειας της UNRRA οργανώθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών, το οποίο με τη σειρά του δημιούργησε αποθήκες σε διάφορα σημεία της χώρας, τις οποίες διαχειρίζονταν οι τοπικές Επιτροπές Διανομής.¹⁵¹ Αυτές οι επιτροπές ταυτίζονταν σχεδόν πάντα με τα κοινοτικά συμβούλια, που το κράτος είχε συγκροτήσει στο διάστημα 1944-1945¹⁵² και αποτελούνταν σχεδόν αποκλειστικά από τοπικούς αντικομμουνιστικούς παράγοντες, καθώς το σώμα των δημοσίων υπαλλήλων και οι θεσμοί της Αυτοδιοίκησης είχαν εκκαθαριστεί από «φιλοκομμουνιστικά» στοιχεία και είχαν σχεδόν αποκλειστικά συγκροτηθεί από πολιτικά φίλα προσκείμενους και από εκπροσώπους του αστικού πολιτικού κόσμου και κυρίως της Δεξιάς.¹⁵³ Σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως σε αυτήν της Πελοποννήσου, η βοήθεια της UNRRA δινόταν αποκλειστικά και μόνο στα μέλη των ΜΑΥ και τους ένοπλους παρακρατικούς.¹⁵⁴ Η κρατική αυτή επιλογή δεν υπήρξε βεβαίως τυχαία. Αποτελούσε έναν ακόμα μοχλό πίεσης προς τα λαϊκά στρώματα, τα οποία έπρεπε, για να ευεργετηθούν, να συνταχθούν με το κράτος είτε στηρίζοντας με την ψήφους είτε δεχόμενα να εξοπλιστούν εναντίον των ανταρτών.¹⁵⁵ Μαζί με τις διάφορες παρακρατικές συμμορίες που λυμαίνονταν την ύπαιθρο, η πολιτική αυτή αποτελούσε ασφαλώς έναν ακόμα παράγοντα πίεσης για τις ΟΕΚΑ και μετέπειτα τον ΔΣΕ.

Το γεγονός ότι η κρατική εξουσία ενθάρρυνε τη διανομή της βοήθειας

148. CIA-RDP78-01617A002800090001-1.

149. *Το σχέδιον Μάρσαλλ στην Ελλάδα. Ο πλήρης απολογισμός της βοήθειας του Σχεδίου Μάρσαλλ προς την Ελλάδα, Ιούλιος 1948 – Ιανουάριος 1952*, χ.τ. [1952], σ. 140.

150. George Woodbridge, *UNRRA: The History of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration*, τ. 1, Νέα Υόρκη, Columbia University Press, 1950, σ. 18-34.

151. *Πτυχές του Εμφυλίου Πολέμου*, Αθήνα, Φιλίστωρ, 2000, σ. 86.

152. Στο ίδιο.

153. Στο ίδιο· Βασίλης Κόντης, *Σοσιαλιστικά κράτη και ΚΚΕ στον Εμφύλιο*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2012, σ. 50· Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 446.

154. *Πτυχές του Εμφυλίου Πολέμου*, *ό.π.*, σ. 86.

155. Β. Κόντης, *ό.π.*, σ. 50· Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 446· Γ. Μαλτέζος, *ό.π.*, σ. 140.

της UNRRA στα λαϊκά στρώματα αποκλείοντας τους μη «εθνικόφρονες πολίτες» αποτυπώνεται σε διάφορες αυτοβιογραφικές πηγές πρώην στελεχών του ΔΣΕ, όπως αυτή του επιμελητή της 2ης Μεραρχίας Κώστα Πεντεδέκα¹⁵⁶ και του ανώτατου αξιωματικού του Γενικού Αρχηγείου Γεράσιμου Μαλτέζου (Τζουμερκιώτης).¹⁵⁷ Πολύ χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση της διανομής των εφοδίων της UNRRA στο χωριό Αγιονεριώ της Μακεδονίας, όπου τοπικοί παράγοντες των ΜΑΥ και της Χωροφυλακής χρησιμοποιούσαν τα εφόδια αυτά ως μέσο πληρωμής ή πολιτικής χαλιναγώγησης.¹⁵⁸ Περισσότερο αποκαλυπτική είναι η έκθεση του αμερικανού υποπρόξενου στη Θεσσαλονίκη George Whitney, στις 6 Νοεμβρίου 1946, προς το State Department, όπου αναφέρονται τα εξής:

Η κυβέρνηση της Αθήνας έχει υιοθετήσει σύστημα σαφών διακρίσεων στο θέμα της διανομής των τροφίμων και άλλων εφοδίων της Διοίκησης των Ηνωμένων Πολιτειών για την Ανακούφιση και Αποκατάσταση (UNRRA), δηλαδή σε βάρος των χωριών με πληθυσμούς που συμπαθούν την Αριστερά. Χαρακτηριστικά, σε πολλά χωριά του νομού Φλώρινας, επί 18 μήνες δεν έχει φθάσει ούτε ένα δέμα βοήθειας.¹⁵⁹

Ακόμα, σε άλλη έκθεση προς τα Ηνωμένα Έθνη, βρετανός αξιωματούχος της UNRRA στην Ελλάδα επισημαίνει, το 1946, ότι κάποια χωριά της Ευρυτανίας έχουν αφηθεί χωρίς τρόφιμα ή άλλη βοήθεια, για να μην περιέλθουν τα εφόδια αυτά στους αντάρτες, με αποτέλεσμα ακόμα και θανάτους λόγω αστίας.¹⁶⁰

Όπως είναι αναμενόμενο, καθώς οι δυνάμεις των ΟΕΚΑ και μετέπειτα του ΔΣΕ αυξάνονταν, ανάλογη αύξηση σημειωνόταν και στις εφοδιαστικές τους ανάγκες. Παράλληλα, οι επιτάξεις τροφίμων, χρημάτων, εφοδίων και υπηρεσιών προκαλούσαν προφανώς τη δυσφορία των τοπικών κοινοτήτων, που ζούσαν σε συνθήκες ανέχειας.¹⁶¹ Η κατάληψη των αποθηκών της UNRRA απαιτούσε προσεκτικό σχεδιασμό, καθώς φυλάσσονταν συνήθως από σημαντικές δυνάμεις του αντιπάλου.¹⁶² Παρά τις εγγενείς δυσκολίες τέτοιων

156. Κ. Πεντεδέκας, *ό.π.*, σ. 34.

157. Γ. Μαλτέζος, *ό.π.*, σ. 40.

158. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 610-616.

159. CIA Archives, SDR86800/7-2847, «Έκθεση του George Whitney προς το State Department», 6.11.1946.

160. *Η τρίχρονη εποποιία του Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2011, σ. 458.

161. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 545.

162. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 545· Κ. Πεντεδέκας, *ό.π.*, σ. 34.

επιχειρήσεων, οι ΟΕΚΑ και ο ΔΣΕ φαίνεται πως έθεταν ως προτεραιότητα την κατάληψη των αποθηκών στον χώρο δράσης τους, ιδιαίτερα στο διάστημα 1946-1947.¹⁶³ Για παράδειγμα, εντός των στόχων που οι αντάρτες της Πελοποννήσου έθεταν για το 1947 ήταν και η κατάληψη όλων των αποθηκών της UNRRA στα χωριά που είχαν δυνατότητα να επιτεθούν.¹⁶⁴ Χτυπήματα των ανταρτών σε χωριά που είχαν αποθήκες της UNRRA σημειώνονται σε ολόκληρη την Ελλάδα, ιδιαίτερα στα μέσα του 1946 και στα τέλη του 1947. Τέτοια περιστατικά είναι και τα παρακάτω:¹⁶⁵

- Τον Οκτώβριο του 1946 η ΟΕΚΑ του Σπύρου Τσιλιγιάννη (Λευτέρης Χρυσιώτης) καταλαμβάνει το χωριό Αγία Τριάδα Ευρυτανίας, ανοίγει την αποθήκη της UNRRA και συλλαμβάνει τον πρόεδρο του χωριού που παρακρατούσε τα εφόδια.
- Στις 28 Οκτωβρίου 1946 η ΟΕΚΑ του Ν. Μπελλή καταλαμβάνει αποθήκη της UNRRA στο χωριό Αργύρια Φθιώτιδας.
- Στα τέλη 1946 η ΟΕΚΑ Διαμαντή καταλαμβάνει το Γαρδίκι και την αποθήκη της UNRRA.
- Στις αρχές Σεπτεμβρίου του 1947 το συγκρότημα ανταρτών του Γιάννη Μπαντούρη (Μπαντουρογιάννης) εισέρχεται στο χωριό Καρανού (Κρήτη) για την κατάληψη της αποθήκης της UNRRA.
- Τον Σεπτέμβριο του 1947 ο ΔΣΕ Λέσβου καταλαμβάνει την αποθήκη της UNRRA στο χωριό Πελόπη.
- Τον Σεπτέμβριο του 1947 δυνάμεις του ΔΣΕ καταλαμβάνουν αποθήκη της UNRRA στις παρυφές του Μετσόβου.
- Στις 27 Νοεμβρίου του 1947 ο ΔΣΕ καταλαμβάνει το Δελβινάκι Ηπείρου και λαφυραγωγεί την τοπική αποθήκη της UNRRA.

Οι ΟΕΚΑ και ο ΔΣΕ απέδιδαν σημαντικό μέρος των εφοδίων που έβρισκαν στις αποθήκες της UNRRA στις τοπικές κοινότητες, σε μια απόπειρα ανακούφισής τους από την πείνα και τις στερήσεις.¹⁶⁶ Σε μία δε χαρακτηριστική περίπτωση, όταν η ΟΕΚΑ του Νάκου Μπελλή κατέλαβε την αποθήκη της UNRRA στα Αργύρια και βρήκε τη λίστα των δικαιούχων,

163. Τ. Ψημμένος, *ό.π.*, σ. 70.

164. Γ. Μαργαρίτης, *ό.π.*, τ. 1Β, σ. 538.

165. Στο ίδιο, σ. 371· Γ. Ματζώρος, *ό.π.*, σ. 156. Χρυσόστομος Μπατζής, *Από τα Αγραφα στο Γράμμο και το Βίτσι*, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 2006, σ. 49· Β. Καλογεράς, Π. Κουτσούδης, *ό.π.*, σ. 44· Α. Ηλιάκης, *ό.π.*, σ. 66· Β. Αποστολόπουλος, *ό.π.*, σ. 19· *Θύμος Καψής*, *ό.π.*, σ. 124· Α. Θεοχάρης, *ό.π.*, σ. 244 και 309.

166. Ενδεικτικά, βλ. *Εγώ είμαι ο Νάκος*, *ό.π.*, σ. 124· Κ. Πεντεδέκας, *ό.π.*, σ. 34· Γ. Ματζώρος, *ό.π.*, σ. 156.

ειδοποίησε τηλεφωνικώς όλα τα γύρω χωριά, ώστε οι κάτοικοί τους να έρθουν και να παραλάβουν τα εφόδια που τους αναλογούσαν.¹⁶⁷

Τελικώς, το Γενικό Επιτελείο Στρατού και οι κυβερνητικοί παράγοντες αντελήφθησαν ότι ο ΔΣΕ είχε στοχοποιήσει τις αποθήκες τις UNRRA, και μάλιστα αποτελεσματικά. Έτσι, σταδιακά έπαψαν να τις εγκαθιστούν σε επαρχιακά σημεία της επικράτειας και τις μετέφεραν σε πόλεις και κωμοπόλεις, όπου διέθεταν ισχυρή φρουρά.¹⁶⁸

Στην οργάνωση και διόγκωση των ΟΕΚΑ πρωτοστάτησαν κυρίως μέλη του ΚΚΕ και εμπειροπόλεμα στελέχη του ΕΛΑΣ, πολλά από τα οποία κατέφυγαν με κομματικές εντολές στη Γιουγκοσλαβία και την Αλβανία, όπου λάμβαναν εκπαίδευση και εισέρχονταν εκ νέου στην Ελλάδα με μικρές ομάδες ανταρτών.¹⁶⁹ Από την άλλη πλευρά, όπως φαίνεται και από τη διαφορετική στάση πολλών εδαφικών οργανώσεων του, το ΚΚΕ αντιλαμβανόταν την περίοδο αυτή τις ΟΕΚΑ μόνο ως μέσο πίεσης προς τις κυβερνήσεις, στην κατεύθυνση του αγώνα για δημοκρατική ομαλοποίηση και όχι ως μέσο κατάληψης της εξουσίας. Παράλληλα, όπως διαπιστώνει και ο Γιώργος Μαργαρίτης, η δράση των παρακρατικών συμμοριών της περιόδου και γενικότερα η λευκή τρομοκρατία δημιούργησε στις ΟΕΚΑ ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα: από τη μια οι διώξεις και η βία αύξαναν τον αριθμό των μαχητών και μαχητριών τους, από την άλλη όμως όξυναν την αδυναμία των τοπικών οργανώσεων να τις τροφοδοτήσουν με τρόφιμα, ματισμό, πολεμικό υλικό και άλλα εφόδια.¹⁷⁰

Το ΚΚΕ συνειδητοποίησε τη σημασία των ΟΕΚΑ προς τις αρχές του 1946, όταν πια ήταν φανερό ότι αφενός η ένοπλη αναμέτρηση αποτελούσε μονόδρομο και αφετέρου ότι η αναμέτρηση αυτή θα δινόταν στην ελληνική ύπαιθρο και όχι στα αστικά κέντρα, όπου οι κυβερνητικές δυνάμεις είχαν κυριαρχήσει. Έως το τέλος του καλοκαιριού του 1946, η καθοδηγητική επαφή των περισσότερων ΟΕΚΑ με το κόμμα είχε αποκατασταθεί.¹⁷¹ Στην περιοχή της Στερεάς Ελλάδας λ.χ. η ΟΕΚΑ του Ν. Μπελλή απέκτησε, τον Μάρτιο του 1946, σύνδεση με τον Βασίλη Μωραϊτόπουλο,

167. *Εγώ είμαι ο Νάκος*, ό.π., σ. 119-120.

168. Γ. Μαργαρίτης, ό.π., τ. 1Β, σ. 545.

169. Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 121878, «Εκθεση Δράσης του Γραφείου της ομάδας Ελλήνων Λαϊκών Αγωνιστών», Φεβρουάριος 1945 – Οκτώβριος 1946· Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 531959, «Εκθεση Μιχάλη Πεχτασίδη, προς Γιάννη Ιωαννίδη για τη μεταφορά αγωνιστών μέσω Αλβανίας, στο Μπούλκες».

170. Γ. Μαργαρίτης, ό.π., τ. 1Α, σ. 207.

171. Δημήτρης Βλαντάς, «Τριάμισι χρόνια πάλης του ΔΣΕ», *Νέος Κόσμος* 9 (1950), σ. 60.

πρώτο γραμματέα της αχτιδικής επιτροπής Δομοκού του ΚΚΕ, ο οποίος ειδοποίησε ότι το κόμμα είχε λάβει απόφαση για συγκρότηση ενόπλων ομάδων στην περιφέρεια.¹⁷² Όμως και στη Μακεδονία, όπου οι αντάρτες συγκροτήθηκαν από την αρχή στην κατεύθυνση ενός ενιαίου αντάρτικου στρατού, τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1946 ιδρύθηκε, προφανώς κατόπιν κομματικής εντολής, το πρώτο αρχηγείο συντονισμού των ΟΕΚΑ από τους Κίτσοβα (Γιώργος Μπλάνας), Κικίτσα, Υψηλάντη (Αλέξανδρος Ρόσιος) και Λασάνη (Θανάσης Γκένιος).¹⁷³

Σε επίπεδο διεθνών σχέσεων οι ΟΕΚΑ αποτέλεσαν ταυτόχρονα μέσο πίεσης προς την ΕΣΣΔ και τις Λαϊκές Δημοκρατίες για την αποφασιστικότερη εμπλοκή τους στον Εμφύλιο και την ενίσχυση των αντάρτικων δυνάμεων. Από τον Φεβρουάριο του 1946 ραδιοτηλεγράφημα του Δημητρώφ προς τη Μόσχα αναφέρει ότι το ΚΚΕ ετοιμάζεται να ακολουθήσει τη γραμμή της «σκληρής αντίστασης στην αντίδραση», σε συνδυασμό με την προσπάθεια για δημοκρατική ομαλοποίηση, και έως την άνοιξη μπορεί να συγκεντρώσει δύναμη περίπου 40.000 ανταρτών.¹⁷⁴ Στο παραπάνω τηλεγράφημα η σοβιετική ηγεσία απάντησε ότι το ΚΚΕ δεν πρέπει να επιλέξει την εκτεταμένη ένοπλη εξέγερση.¹⁷⁵ Ωστόσο, τον Μάρτιο, λίγο πριν τη συμμετοχή του στο 8ο Συνέδριο του Τσεχοσλοβακικού Κομμουνιστικού Κόμματος, ο Νίκος Ζαχαριάδης συνομίλησε με τη γιουγκοσλαβική κομματική ηγεσία αναφέροντας ότι η δύναμη των ΟΕΚΑ αγγίζει περίπου τους 20.000,¹⁷⁶ αριθμός που αποτελούσε «μοχλό πίεσης» για μια de facto αποδοχή της στροφής του ΚΚΕ στην ένοπλη αναμέτρηση, παρά τις αντιρρήσεις της Μόσχας.

Τον Ιανουάριο του 1946, υπόμνημα του Δημήτρη Παρτσαλίδη προς το ΚΚΣΕ τόνιζε ότι, παρά τις προσπάθειες για δημοκρατική ομαλοποίηση, διεξαγόταν συστηματική υλικοτεχνική προετοιμασία για το ενδεχόμενο ένοπλης αναμέτρησης.¹⁷⁷ Δεν προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι ο Παρτσαλίδης δεν ζητούσε εφοδιασμό των ΟΕΚΑ με πολεμικά μέσα, καθώς γνώριζε τη στάση

172. *Εγώ είμαι ο Νάκος*, ό.π., σ. 90.

173. Τ. Μπουρλίδης, ό.π., σ. 12.

174. Βασίλης Κόντης, Σπύρος Σφέτας (επιμ.), *Εμφύλιος πόλεμος. Έγγραφα από τα γιουγκοσλαβικά και βουλγαρικά Αρχεία*, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1999, σ. 174-175.

175. Ιορντάν Μπάεφ, *Ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα. Διεθνείς διαστάσεις*, Αθήνα, Φιλίστωρ, 1997, σ. 100-101.

176. *Το ΚΚΕ. Επίσημα κείμενα*, τ. 8, 1956-1961, Αθήνα, Σύγχρονη Εποχή, 1997, σ. 698.

177. RGASPI, 17/128/889, φάκ. 44-49, «Σημείωμα για ζητήματα δουλειάς του ΚΚΕ στα ελληνικά», 31.1.1946.

της ΕΣΣΔ στο ζήτημα της συνέχισης του ενόπλου αγώνα. Οι πιέσεις για υλική ενίσχυση από πλευράς ΚΚΕ θα γίνουν οξύτερες μερικούς μήνες αργότερα. Σε υπόμνημα των Γ. Ιωαννίδη και Π. Ρούσου προς τον Α. Ζντάνοφ, τον Οκτώβριο του 1946, αναφέρεται ότι οι ΟΕΚΑ αριθμούσαν 4.000 αντάρτες με προοπτική διόγκωσής τους στους 20.000, έως την άνοιξη του 1947,¹⁷⁸ ζητώντας παράλληλα υλική ενίσχυση.¹⁷⁹ Στην πραγματικότητα, η υφιστάμενη δύναμη των ανταρτών ήταν ήδη μεγαλύτερη,¹⁸⁰ ενώ η συγκρότηση του Γενικού Αρχηγείου Ανταρτών ήταν ζήτημα ημερών,¹⁸¹ παρά το γεγονός ότι τον Νοέμβριο η σοβιετική ηγεσία τόνισε ξανά στο ΚΚΕ ότι ο ένοπλος αγώνας δεν πρέπει να επεκταθεί.¹⁸² Αυτή η «διελκυστίδα» των αριθμών, που αποσκοπούσε στην άσκηση πίεσης προς την ΕΣΣΔ μέσω του επιχειρήματος ότι το αντάρτικο κίνημα αυξάνεται ταχύτατα και με απρόβλεπτους ρυθμούς, θα συνεχιστεί έως τα μέσα του 1947 και τις διεργασίες για το σχέδιο «Λίμνες».

Από την υπό εξέταση περίοδο φαίνεται ότι αυτό που αρχικά κυριάρχησε στο ΚΚΕ υπήρξε η θέση ότι η ένοπλη αναμέτρηση εξυπηρετούσε την άσκηση πίεσης για την αντιμετώπιση της λευκής τρομοκρατίας και των κυβερνητικών σχηματισμών, την απόκρουση των επιδιώξεών τους για την εξάρθρωση του ΕΑΜικού κινήματος και του ΚΚΕ, ώστε να εξασφαλιστούν οι όροι εκδημοκρατισμού του πολιτικού σκηνικού και ανάσχεσης των ψυχροπολεμικών επιδιώξεων για τη μετατροπή της χώρας σε περιφερειακό προγεφύρωμα εναντίον του ανατολικού («μπλοκ»). Πρόκειται για γραμμή που διεθνώς ακολούθησε το κομμουνιστικό κίνημα και υπαγόρευε τη συμμετοχή του ΕΑΜ στις εκλογές, η οποία έβρισκε αντίθετο το ΚΚΕ. Υπάρχουν και άλλα γεγονότα και πηγές που αναδεικνύουν ότι η ηγεσία του ΚΚΕ είχε διαφορετική γνώμη για τους συσχετισμούς στα Βαλκάνια, ενώ τασσόταν υπέρ της γενίκευσης της ένοπλης πάλης από τις αρχές του 1946. Εξαρτούσε, ωστόσο, τον σχεδιασμό αυτό από την τοποθέτηση του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος και την παροχή εξωτερικής βοήθειας. Τα ίδια γεγονότα της εποχής οδήγησαν αργότερα το ΚΚΕ στη συνειδητοποίηση ότι η ένοπλη πάλη δεν γινόταν να παραμείνει δευτερεύον μέσο πίεσης. Η γενίκευση του ενόπλου αγώνα έγινε προσπάθεια να επιταχυνθεί, ωστόσο οι ρυθμοί της παρέμειναν, πάντα, πίσω από τις ανάγκες.

178. Στο ίδιο, φάκ. 125-127, «Υπόμνημα των Γ. Ιωαννίδη και Π. Ρούσου, προς τον Α. Ζντάνοφ στα ρωσικά», 7.10.1946.

179. Στο ίδιο.

180. Αρχείο ΚΚΕ, έγγραφο 110132.

181. Συγκροτήθηκε στις 28.10.1946· Ν. Κυρίτσης, *ό.π.*, σ. 17-19.

182. ΑΣΚΙ, κ. 146, Φ7/33/115, «Επιστολή Γιάννη Ιωαννίδη (Διονύσης) προς το Νίκο Ζαχαριάδη», 10.11.1946.

SUMMARY

Theofilos Diamantis, *The local economic networks of the Armed Persecuted Fighters Groups (ΟΕΚΑ) as an early stage of the Democratic Army of Greece*

The article examines the formation, action, and above all, the economic function, and economic relations, of the Armed Persecuted Fighter Groups, at the “dawn” of the Greek Civil War. The Groups of Armed Persecuted Fighters were the first attempt to organize an armed resistance, against the state and parastate persecutions, of the period: 1945-1946, and were the “raw material” of the Democratic Army of Greece. In this article, an attempt is made to record the Groups, which developed nationwide, to list elements of their action, and their relationship with their wider economic area, while an attempt is also made to outline their gradual transition, from unconnected groups, of rebels attempting to defend themselves, into a united guerrilla military force, which would claim power in Greece.

